

COLOFON

Rosmalla (ISSN 0925-2894) wordt vier keer per jaar uitgegeven onder eindverantwoordelijkheid van het bestuur van de Heemkundekring Rosmalen.
Gevestigd in Perron 3 Rosmalen
Postbus 64 5240 AB Rosmalen

www.heemkundekringrosmalen.nl
info@heemkundekringrosmalen.nl

Bestuur Heemkundekring Rosmalen:

- Rien van Grunsven, voorzitter
- Secretaris: vacature
- Henda Pennings, penningmeester
- Wilma van Creij, bestuurslid
- Kitty van der Doelen-Crane, notulist

Werkgroep Redactieraad 'Rosmalla':

- Gerrit Mol
- Frans Vos
- Michiel van Heumen
- Wil Coppelmans (lay-out en tekstverwerking)

Productie:

- Druk: Nextprint B.V. Rosmalen

Losse nummers:

- € 5,50 per uitgave

Distributieadres:

- Henda Pennings
Vliertwijkstraat 4c
5249 RH Rosmalen

Kopijadres:

- Heemkundekring Rosmalen
Postbus 64 5240 AB Rosmalen
- g.mol@ziggo.nl

Ledenadministratie:

- Henda Pennings
Vliertwijkstraat 4c
5249RH Rosmalen

Iedere auteur draagt persoonlijke verantwoordelijkheid voor zijn of haar artikel. Niets uit deze uitgave mag worden vernoemd of vermeldigd tenzij bronvermelding plaatsvindt.

JAARGANG 21 - NUMMER 4 DECEMBER 2011

Inhoudsopgave	Pagina
<i>Redactie</i> Voorwoord	2
<i>Henk de Werd</i> Cato van Pinksteren	2
<i>Redactie</i> Harry schreef, dus Harry blijft!	7
<i>Michiel van Heumen</i> Rosmalen rond 1830	8
<i>Carl Horn</i> Cultureel Funerair Erfgoed in Hintham Deel 1	20
<i>Michiel van Heumen</i> Foto onbekend 3	24
<i>Henk de Werd</i> 1963 "Samenleving" 40 jaar Piet Verstegen sr. 40 jaar lid en 30 jaar voorzitter	25
<i>Werkgroep Interviews</i> Rusmollese portretten (12) Ans Gloudemans	30
<i>Harry Coppens</i> Voor u gehoord 62	34
Heemkundekring Rosmalen dankt de sponsors	36

Foto omslag:

Gezicht op Rosmalen met Lambertuskerk, gezien vanuit het noordoosten. Aquarel uit 1815, gemaakt door een zekere P. Testas en ondergebracht in de Brabant-Collectie van de Universiteit van Tilburg.

P. Testas is Mr. Pieter Testas (1799 – 1866) of diens vader Mr. Pieter Hendrik Testas (1761 – 1819), beiden uit Amsterdam. Laatstgenoemde was getrouwd met een dochter van de Rosmalense dorpssecretaris Johan Adriaan Esser. Deze familierelatie verklaart het bestaan van een aantal vroeg 19e-eeuwse aquarellen van Rosmalen van de hand van Testas, aanwezig in de Brabant-Collectie

Voorwoord

Zoals u dat gewend bent, is deze Rosmalla weer voorzien van een aantal interessante artikelen, voor elk wat wils. De redactie zou het erg op prijs stellen als er zich ook nieuwe schrijvers zouden melden, zonder de bekende namen tekort te doen, uiteraard. Put eens in uw herinnering. Herinnert u zich leuke anekdotes, kent u oude verhalen, laat het ons weten. Als u moeite hebt ze zelf vorm te geven, kunt u ons gerust roepen. We komen graag langs om het verhaal op papier te zetten. Voor nu in ieder geval: veel leesplezier!

Redactie

Cato van Pinksteren

Henk de Werd

(Waarom Hintham haar begraafplaats tracht te behouden)

Inleiding:

Begraafplaatsen.....

Rosmalen telt er maar liefst vijf binnen zijn grenzen en dan is er ook nog het kerkhof te Nuland, waar eveneens veel Rosmalense inwoners, behorende tot de Nulandse parochie, hun laatste rustplaats kregen. Begraafplaatsen bevatten niet alleen de geschiedenis van onze dodencultuur in monumenten, maar bieden ons ook blijvende herinneringen aan mensen, die voor de historie van Rosmalen of anderszins van betekenis zijn geweest. Begraafplaatsen behoren daarom ook, soms in meer, soms in mindere mate, tot het culturele erfgoed van ons dorp, waar we zuinig op moeten zijn. Het moge duidelijk zijn, dat hier ook een taak ligt voor de Heemkundekring Rosmalen.

Het hoeft geen betoog, dat parochiebesturen in het verleden, dikwijls puur om financiële redenen, niet al te voorzichtig zijn omgegaan met dit erfgoed. Graven werden en worden ook nu nog vaak geruimd wanneer de grafrechten niet meer betaald worden. Ik kan daar begrip voor opbrengen, omdat ik maar

*Afbeelding 1: Het graf van Cato van Pinksteren op de begraafplaats bij de Annakerk te Hintham.
Foto: Henk de Werd*

al te goed weet, dat voor het reilen en zeilen van een parochie het geld niet voor het oprapen ligt. De tekorten lopen hier en daar flink op. Toch mag dit geen vrijbrief zijn voor de botte bijl op onze kerkhoven. We mogen ons gelukkig prijzen, dat niet alleen binnen het huidige parochiebestuur (voorheen de parochiebesturen van de H. Lambertus, Moeder Anna te Hintham, Bernadette te Maliskamp en Laurentius), maar eveneens het bestuur van voorheen de psychiatrische inrichting Coudewater en het gemeentebestuur de waarde van het dit erfgoed inzien en er naar handelen. Zelf heb ik een groot aantal graven op genoemde kerkhoven, die in mijn ogen de moeite van het bewaren waard zijn voor de jongste geschiedenis van ons dorp, digitaal vastgelegd. Inmiddels hebben enkele ervan het niet overleefd. Ze werden toch geruimd. Dat doet mij zeer. Gelukkig hebben we de foto's nog.

Het zijn de stichting Funerair erfgoed en de vereniging Terebinth, die advies geven en ondersteuning bieden op dit terrein. Het behoud van en aandacht vragen voor waardevolle begraafplaatsen en grafmonumenten staat daarbij voorop.

In Hintham is Carl Horn, voorheen lid van het parochiebestuur, een warme pleitbezorger voor het handhaven van waardevolle grafmonumenten op het kerkhof bij de inmiddels 100-jarige Annakerk. Daar waar het kwaad reeds geschied was, werd op zijn initiatief een herinneringsmonumentje geplaatst. Ik denk hierbij o.a. aan Petrus Mattheus Verbeek, de allerlaatste Nederlandse zouaaf, die in 1946 te Hintham stierf en aldaar begraven werd. Zo'n monumentje kwam er ook voor oud-pastoor P. Hoekx en oud-pastoor J. de Nijs, die hun laatste rustplaats elders kregen. Carl Horn zorgde er eveneens voor, dat het graf van Marinus Broeren, het zeer gerespecteerde eerste hoofd der school van de inmiddels verdwenen Annaschool, voor Hintham bewaard bleef. Op dit moment spant hij zich in om ook het graf van Cato van Pinksteren voor Hintham te behouden. Cato van Pinksteren was oud-onderwijzeres aan de vroegere openbare school te Hintham, die in 1922

ophield te bestaan, en oud-leerkracht aan de hierboven reeds genoemde RK Annaschool.

Cato van Pinksteren:

Catharina – roepnaam Cato – van Pinksteren werd te Rosmalen geboren op 28 augustus 1899 als dochter van Johannes van Pinksteren, landbouwer en Wilhelmina Gloudemans. Geheel volgens de regels van toen werd ze gedoopt en op 5 mei 1900 ingeënt tegen de pokken. Dit laatste geschiedde door de Berlicumse eigenzinnige huisarts W. Trügg, die ook veel patiënten had in Rosmalen. Het verstrekte pokkenbriefje had ze nodig bij de aanmelding voor het lager - en voortgezet onderwijs en voor haar baan in het onderwijs. Dankzij haar benoeming aan de Annaschool is dit kostbare archiefstukje bewaard gebleven.

Het in die tijd zo'n 3000 inwoners tellende dorp Rosmalen telde een legioen van arme mensen. Landbouwer Jan van Pinksteren hoorde daar niet

Afbeelding 2: Het op 5 mei 1900 uitgegeven pokkenbriefje van Cato van Pinksteren.

Uit: Oud-archief Annaschool te Hintham. Rosmalencollectie: Henk de Werd.

bij. Dat hij een behoorlijke veer van zijn lippen kon blazen, bleek wel uit het feit, dat zijn dochter Cato, na het lager onderwijs, nog verder mocht studeren.

Iets unieks in die tijd mogen we wel zeggen, zeker voor een meisje. Zij werd onderwijzeres en startte

als zodanig te Best. In 1920 kwam door het vertrek van schooljuffrouw Van Elswijck, die benoemd was aan een school in 's-Hertogenbosch, een plaatsje vrij op het openbare schooltje, een twee-mansschool, te Hintham. Het gemeentebestuur van Rosmalen plaatste een oproep.

Burgemeester Wolters, als voorzitter van de gemeenteraad, *deelde mede, dat zich voor de vacante betrekking van onderwijzeres aan de openbare school te Hintham hebben aangemeld drie vrouwelijke kandidaten. Hij leest de ingekomen aanbevelingen van het betrokken schoolhoofd en een schrijven van de arrondissements-schoolopziener voor.* Met algemene stemmen werd de volgende voordracht gemaakt:

- 1 Van Pinksteren, Catharina Wilhelmina te Best.
  - 2 Beelwilder, Wilhelmina Johanna te Boerdonk.
  - 3 Berings, Johanna Hendrika Josephina te 's Bosch.
- Catharina – Cato – van Pinksteren werd benoemd.

Haar werk aan de openbare school was slechts van korte duur.

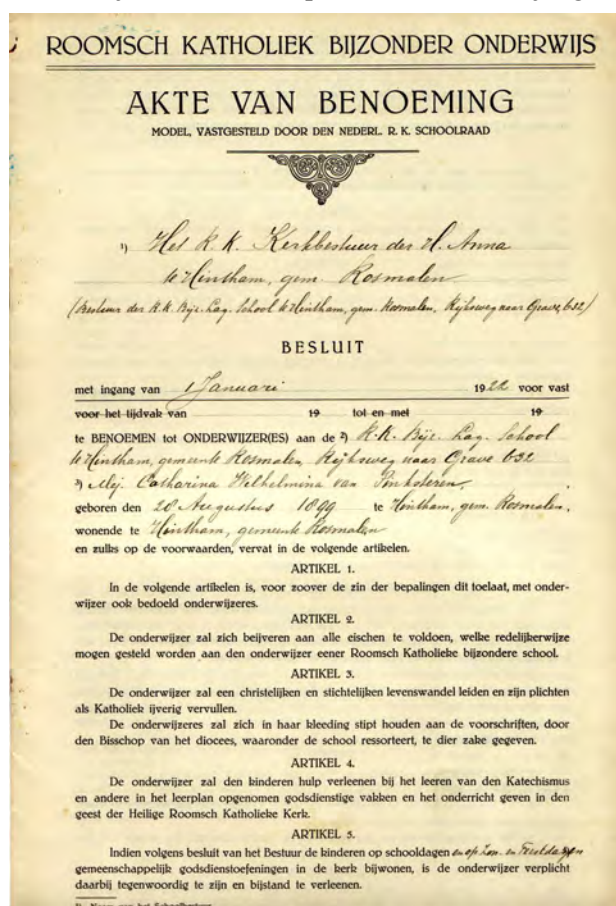
Als gevolg van de wettelijke gelijkstelling openbaar en bijzonder onderwijs nam het kerkbestuur van de Annaparochie in Hintham ook de status van schoolbestuur aan en ging het over tot de oprichting van een katholieke school. De katholieke kinderen van het openbare schooltje van het hoofd der school A. Baron en zijn onderwijzeres Cato van Pinksteren stapten over naar de katholieke Annaschool. Een leegloop!

Als gevolg daarvan werd de openbare school gesloten en volgde het ontslag voor het hoofd der school A. Baron en de onderwijzeres Cato van Pinksteren.

Het kerkbestuur / schoolbestuur benoemde Marinus Broeren uit Den Dungen tot hoofd der school van de nieuwe Annaschool, die in 1922 officieel van start ging. Tot onderwijzeres, in die tijd vaak *hulponderwijzeres of onderwijzeres van bijstand* genoemd, werd Cato van Pinksteren benoemd. Dat zij wel de overstap mocht maken van de openbare Hinthamse school naar de katholieke Annaschool en haar baas A. Baron, die zich voor de oprichting van de parochie in Hintham en de bouw van de Annakerk toch

zeer bijzonder ingespannen had, niet, blijft voor mij een vraagteken. Zeker zal meegespeeld hebben, dat Cato in Hintham woonde en dat zij nauw verwant was aan kerkmeester Hendricus van Pinksteren.

Als onderwijzeres heeft Cato van Pinksteren zich o.a. zeer verdienstelijk gemaakt bij de viering van het zilveren jubileum van de parochie en de kerk in 1935. Zij schreef een "spreekkoor voor de jeugd",

Afbeelding 3: Akte van benoeming uit 1922 van Cato van Pinksteren. Uit het archief van de oude Annaschool. Rosmalencollectie Henk de Werd.

dat, inclusief de nodige foto's, in 2002 boven water kwam en werd aangeboden aan de Heemkudering van Rosmalen. Dat spreekkoor werd gepubliceerd in het heemkundig tijdschrift Rosmalla en

Provincie *Noord-Brabant*
 Gemeente *Rosmalen*
 Straat of gracht *Hintham 4: 632* Inspectie *2. Heiligenveldsch*

Naam der Instelling of Vereeniging onder wier bestuur de school staat.
*Het R.K. Kerkbestuur der H. Anna
 te Hintham*

KWITANTIE VOOR SALARIS
 over het tijdvak van *Januari* tot en met *31 December 1922*.
 afgegeven door *Catharina Wilhelmina van Pinksteren*
 Hoofd.
 aan bovengemelde school.
 Onderwijzeres van Bijstand

De Jaarwedde werd den 19 met gulden verhoogd.

MAAND of TIJDVAK WAAROVER DE BETALING LOOPT.	BEDRAG IN SCHRIJFLETTERS.	BEDRAG IN CIJFERS.	VOLDAANTEKENING.
<i>Januari</i>	<i>Honderd vijf en veertig gulden en drie en tachtig cent</i>	<i>145 83</i>	<i>C. van Pinksteren</i>
<i>Februari</i>	<i>Honderd vijf en veertig gulden en drie en tachtig cent</i>	<i>145 83</i>	<i>C. van Pinksteren</i>
<i>Maart</i>	<i>Honderd vijf en veertig gulden en drie en tachtig cent</i>	<i>145 84</i>	<i>C. van Pinksteren</i>

Afbeelding 4: Het salaris van Cato van Pinksteren in 1922. Uit het archief van de oude Annaschool. Rosmalencollectie Henk de Werd.

Afbeelding 5: Deze foto van het team van de Annaschool zat bij het "spreekoor voor de jeugd" uit 1935. Collectie: Heemkundekring Rosmalen.

Afbeelding 6: Schoolfoto: Annaschool Hintham 1943: Cato van Pinksteren met haar leerlingen. Rosmalencollectie: Henk de Werd.

Afbeelding 7: De Annaschool te Hintham anno 1942. Links van de school zien we het oude schoolhuis voor het hoofd der school. Dit woonhuis overleefde de oorlog helaas niet. Collectie: Henk de Werd.

eveneens opgenomen in het Jubileumboek Honderd jaar Annakerk in Hintham 1910-2010.

In 1947 werd een drievoudig zilveren feest gevierd te Hintham, nl. het 25-jarig jubileum van de Annaschool, van het hoofd der school en van Cato van Pinksteren.

Om 9 uur werd het feest geopend met een plechtige H. Mis, opgedragen door den Z.E. heer P. Hoekx, voorzitter van het schoolbestuur, waarna om 10.30 uur de receptie begon. Hierbij was het voltallig schoolbestuur aanwezig, alsmede de beide jubilarissen. Verder merkten wij op den Rijksinspecteur van het L.O., den heer J. Takx uit Breda, Drs. A. van Gerwen, bisschoppelijk hoofdinspecteur, burgemeester en wethouders van de gemeente en vele

collega's van de feestelingen. Twee leerlingen der school boden na een toespraakje aan Mevr. Broeren en Mej. Van Pinksteren bloemen aan, waarna de voorzitter van het comité, de heer P.Roupe v.d. Voort, in zijn overzichtelijke toespraak het ontstaan en verloop der school belichtte. Zeer duidelijk deed spreker uitkomen de bijzondere plaats, die de heer Broeren bij alle inwoners inneemt en hij bood namens hen een pastel aan van de school, vervaardigd door den heer J. Heesters uit Schijndel. Vervolgens dankte de spreker mej. Van Pinksteren voor het vele opofferende werk en bood haar een gouden armbandhorloge aan. Hierna volgde de onthulling van een gedenksteen, aangebracht bij den ingang der school. De heer M. Tiebosch bracht in een hartelijk gestemde toespraak den dank der oud-leerlingen over en bood den heer Broeren de gezamenlijke dichtwerken aan van Guido Gezelle en Mej.v.Pinksteren een haardstoeltje aan.....

In 1954 werd in Hintham de Mariaschool voor meisjes geopend. De Annaschool ging als jongensschool verder. Maakte Corrie v.d. Bilt in 1954 WEL de overstap van Annaschool naar Mariaschool, Cato van Pinksteren deed dat NIET. Zij bleef als onderwijzeres verbonden aan de Annaschool, doch niet voor lange duur. In 1955 nam ze reeds afscheid.

Op 1 September, aanvang van het nieuwe schooljaar, is Mej. C. van Pinksteren niet meer teruggekeerd aan de Mariaschool, omdat zij meende dat voor haar de tijd gekomen was om te rusten na 35 jaar werkzaam te zijn geweest aan deze school. (Hier signaleer ik twee foutjes. Bedoeld werd, dat ze 35 jaar werkzaam was geweest in het onderwijs te Hintham, nl. aan de openbare school en de Annaschool. Op de Mariaschool is ze niet werkzaam geweest. HdW)

Op het rijkelijk met bloemen versierde bordes der Mariaschool mocht het pas benoemde nieuwe hoofd der school een welkom toeroepen aan de beide

scheidende leerkrachten (Ook Antoon van Pinxteren, hoofd van de Annaschool nam toen afscheid.HdW), het schoolbestuur met aan het hoofd pastoor De Leijer en de genodigden. Nadat het Wilhelmus onder leiding van de heer Wonders staande was gezongen, sprak de pastoor een hartelijk woord van afscheid en verwelkomde hij het nieuwe schoolhoofd.(Tot opvolger van Antoon van Pinxteren was Jacques Vriens benoemd tot hoofd van de Annaschool.HdW). Spreker memoreerde hoe mej. C. van Pinksteren vanaf 1920 reeds de Hinthamse jeugd had onderwezen, zodat vele ouders van de tegenwoordige jeugd reeds bij haar hadden school gelopen. Ondanks deze lange periode was haar opgewektheid spreekwoordelijk, zodat zij elke dag opnieuw met idealisme aan haar dagtaak begon..... Een hartelijk applaus onderstreepte de woorden van de ZeerEerw. heer pastoor. Daarna kwamen twee jongens en meisjes, die onder het voordragen van een geestig rijm aan Mej. Van Pinksteren als herinnering en dank een mooie elektrische pendule aanboden....

Na haar vertrek bleef ze Hintham trouw door er te blijven wonen.

35 Hinthamse jaren in dienst van de Hinthamse gemeenschap, de school, de jeugd en de parochie.

We mogen nu zeggen, dat zij vanaf 1920 onafgebroken de Hinthamse schooljeugd onderwezen heeft en de Hinthamse parochie goede diensten heeft bewezen bij de katholieke opvoeding van de kinderen. Christelijke normen en waarden gaf ze haar leerlingen mee bij het leren van de diverse gebeden, de tien geboden, de oefening van berouw bij de eerste biecht, de katechismus en bij de voorbereiding op de eerste communie.

Vanaf 1955 heeft ze mogen genieten van een welverdiende rust. Ze stierf in 1979 en werd begraven te Hintham. De inspanningen om haar graf op de begraafplaats bij de Annakerk te bewaren voor Hintham verdient alle waardering en lof.

Harry schreef, dus Harry blijft!

Gerrit Mol, namens Redactie Rosmalla

Tweehonderd zestien artikelen, dat is het juiste aantal, als tenminste het register van Rosmalla goed bijgehouden is en ik goed heb geteld. Het zal u duidelijk zijn, waar dit verhaal over gaat: Harry Coppens, als lid van de redactie van Rosmalla. We gaan het hier niet hebben over de persoon Harry Cop-

pens. Die is en wordt op allerlei plekken al terecht de hemel ingeschreven. Eén ding moet me nog van het hart. Ik had graag bij de ontmoeting tussen burgemeester Burgers en Harry willen zijn, daarboven. Alleen jammer dat ik dan eerst moet sterven en daar wou ik graag nog even mee wachten.

Terug naar de Rosmalla. Harry is niet van het begin af lid geweest van de redactie. In nummer 3 van de tweede jaargang, september 1992, wordt aangekondigd dat Harry Coppens toetreden is tot de redactie. Hij heeft dan al wel een artikel laten verschijnen over de sloop van de St Josephschool. Dat artikel verscheen in 1990, nummer 2 van die jaargang. Zijn laatste echt Rosmalens artikel gaat over de handboogschutterij Nimrod en dateert alweer van 2008. Alle verhalen daartussen getuigen van een grote interesse en betrokkenheid bij onze dorpsgemeenschap. Het is ook duidelijk dat hij weet waarover hij spreekt. Zijn grote kennis op algemeen aardrijkskundig en historisch gebied gebruikte hij goed. Harry was en bleef tenslotte

schoolmeester.

Na 2008 zijn nog wel talloze artikelen van hem in Rosmalla verschenen die minder sterk aan “zijn” dorp verbonden waren. Het betreft vooral stukken in dialect. Korte anekdotes in “ons eigen taal”, het Brabants. Ze hebben toch wel een eigen klankkleur, omdat ze goed in Rosmalen hadden kunnen gebeuren. Harry putte hier ongetwijfeld uit zijn talrijke boekjes en uitgaven in het Brabants, maar evengoed uit zijn ervaringen met Rosmalense mensen. Ik verdenk hem er trouwens ook wel van dat hij zijn rijke fantasie vaak de vrije gang liet gaan. De serie *Voor u gehoord*, die in deze aflevering aan zijn 62e uitgave toekomt, wordt nog geruime tijd voortgezet, Harry heeft daarvoor gezorgd.

Als redactielid heb ik van Harry genoten. Hij had weliswaar niet de grootste inbreng tijdens de vergaderingen, maar kon zeer smeuïg uitweiden over Rosmalen vroeger. Hij had een grote hekel aan ruzie, begreep dat ook niet. Dat was ook de reden dat hij zich niet uitliet over de perikelen die er ook in onze vereniging wel eens waren. Hij had niet zo veel op met de computer en de lay-out, liet dat maar over zich heen komen. Als Harry op de redactievergadering kwam, had hij zijn huiswerk al klaar: het inleveren van kopij. Daarna verzorgde hij de verzending en ook dat gebeurde uiterst correct. Het deed hem pijn, toen hij na zijn eerste ziekteperiode tot de ontdekking kwam dat anderen dat werk hadden overgenomen.

We gaan Harry (nog) niet heilig verklaren. Maar persoonlijk heb ik met heel veel plezier met Harry samengewerkt in de redactie van Rosmalla. En ik weet zeker dat dat ook geldt voor de andere mensen met wie hij daar samenwerkte. De vele lovende woorden die inmiddels aan Harry gewijd zijn, bevestigen dat ook de lezers zijn werk waardeerden. Harry, bedankt! Je zult altijd blijven!

Rosmalen rond 1830

Michiel van Heumen

Inleiding

Ten behoeve van een rechtvaardiger toepassing van de grondbelasting werd in 1832 het Kadaster ingevoerd. Voorafgaande hieraan vonden tal van voorbereidende werkzaamheden plaats.

Allereerst werden door meting en kartering de eigendomsverhoudingen vastgelegd. Hierna trokken schatters of taxateurs van het kadaster de provincie in om ieder gebouwd en ongebouwd goed van een waardering te voorzien. De schatters taxeerden voor elke gemeente afzonderlijk de belastbare opbrengst van ieder eigendom.

Als basis voor de te verrichten schatting maakten de taxateurs van elke gemeente een aardrijkskundige beschrijving, die zijn schriftelijke neerslag vond in de zogenaamde **tabel nr. 5**. Deze tabel geeft een prachtig overzicht van een gemeente rond 1830.

Zo is ook voor de gemeente Rosmalen de, helaas niet gedateerde, **Tabel van klassificatie der grond-eigendommen** bewaard gebleven in het archief van het Provinciaal Bestuur van Noord-Brabant 1814-1920, dat berust bij het Brabants Historisch Informatie Centrum (BHIC) in 's-Hertogenbosch (toegang 17, inv.nr. 4076).

Hier volgt de tabel nr. 5 van de gemeente Rosmalen, een integrale weergave van de originele tekst. De voorbeelden van huizen waar in deze tabel sprake van is, zijn op een topografische kaart uit 1835 geplaatst om te laten zien waar ze in de gemeente lagen. Hiervoor kan worden verwezen naar de **bijlage** achter tabel nr. 5.

Literatuur: J.G.M. Sanders (eindred.), Van meters en schatters; bron-nengids voor grondbelasting en kadaster in Noord-Brabant, ca. 1826-1833, 's-Hertogenbosch 1998.

Topografische kaart Rosmalen 1835: manuscript, bewaard bij Nationaal Archief 's-Gravenhage, 4. OBGK, L 7.128, inv.nr. 38.

Illustraties: aquarellen van Rosmalen uit 1815 van P. Testas (Brabant-Collectie, Universiteit van Tilburg)

Beschrijving van Rosmalen

Provincie Noord Brabant
Kanton Oss
Gemeente Rosmalen

No. 5.

TABEL van klassificatie der grond-eigendommen.

BESCHRIJVING DER GEMEENTE.

Ligging

De gemeente Rosmalen is gelegen een half uur ten noorden van den grooten steenweg van 's Hertogenbosch naar Grave, een uur ten noord oosten van de hoofdplaats der provincie.

Aangrenzende gemeenten

Zij wordt begrensd ten noorden door de gemeente Alem c.a., ten oosten door de gemeente Nuland. Zij paalt ten zuiden aan het grondgebied van de gemeentens den Dungen en Berlicum en ten westen aan dat van Empel en 's Hertogenbosch.

Rivieren en beken

Zij wordt ten zuiden afgescheiden van de gemeente den Dungen door de rivier de Aa, die niet bevaarbaar is en geene fabryken doet werken, doch bij overstromingen een gedeelte lage hooi- en weilanden onder water zet. Overigens zijn de beken welke de gemeente doorlopen van weinig belang.

Groote wegen en buurtwegen

De groote weg doorloopt deze gemeente van het oosten naar het westen. Voorts wordt dezelve door-kruist door de wegen van 's Hertogenbosch op Nuland en Berlicum. Ook vind men er verschillende buurtwegen, die, ofschoon wel onderhouden wordende, gedurende de winter en in regenachtige jaargetijden, meerendeels worden overstroomd en alzoo in geenen bruikbaren staat zijn.

Ongelijkheid van den grond

De oppervlakte van den grond is er vrij gelijk met uitzondering van eenige heidegronden en zandduinen aan de gemeente Nuland grenzende.

Graad van vruchtbaarheid van den grond

De grond is er van eene middelmatige hoedanigheid en wordt zorgvuldig bij groote, middelbare en kleine bebouwingen ¹⁾ bewerkt.

Men vindt er eenige gedeeltens heidegrond, die door bebouwing zouden kunnen verbeterd worden, en ook anderen die zoo uit haren aard als ongelijke ligging voor geene de minste ontginning vatbaar zijn.

Voortbrengselen van den grond

Hare voortbrengselen bestaan voornamentlijk in rogge, boekweit, haver en hooi en bij mindere hoeveelheid in aardappelen, spurry en tuingroentens.

Een tiende gedeelte der gemeente is met schaarhout, opgaande boomen en dennebosschen beplant.

Paardefokkerij . Vee

Er worden enkele paarden in de gemeente aange-

fokt, echter is derzelver getal niet toereikende voor de landbouw. Ook vind men er tien geringe kudden schapen.

Takken van nijverheid

De eenige tak van nijverheid is de landbouw, geenen anderen handel wordt er gedreven dan in de voortbrengselen van den grond en in het vee dat aldaar wordt geteeld.

Gebouwde eigendommen

De gemeente is zamengesteld uit hare hoofdplaats, een half uur van den grooten steenweg en in het westelijk gedeelte van haar grondgebied gelegen, voorts uit de gehuchten Kruisstraat en Hintham. Men telt er 300 huizen waaronder eenige vrij goed ingerigte zomerverblijven.

Bevolking

De bevolking der gemeente bedraagt [niet ingevuld]

Bouwlonden ²⁾.

De bouwlonden zijn verdeeld in vijf klassen naar de merkbare verschillen die men tusschen dezelve

aantreft.

Eerste klasse

De eerste klasse is eene ligt bruine voedzame zandgrond, hebbende ter diepte van 4 palmen een doorzichtig zandbed en door jaarlijksche bemesting geschikt tot de teelt van alle zomer- en wintervruchten als rogge, boekweit, haver, aardappelen enz. Men begroot den Nederlandschen bunder op f 34 32,00.

Tweede klasse

De tweede klasse is eene zwart grijze zandgrond ter diepte van 3 a 4 palmen ³) op een doorzichtig zandbed gelegen, door zwaardere bemesting even als de vorige klasse tot de teelt van zomer- en wintervruchten geschikt, echter minder gunstig gelegen. De Nederlandschen bunder is begroot op f 26 22,00.

Derde klasse

De derde klasse is zamengesteld uit eene ligt grijze zandgrond, ter dikte van 3 palmen op een vast zandbed rustende, die door eene goede jaarlijksche bemesting alleen tot het teelen van wintervruchten als rogge en boekweit wordt gebezigd. Men heeft den Nederlandschen bunder aangeslagen op f 18 16,00.

Vierde klasse

Deze klasse bestaat uit eene ligt schrale zandgrond, hebbende slechts eene groeiaarde van 2 palmen, die alleen door eene zeer zware bemesting tot de teelt van rogge en boekweit kan gebezigd worden. Men heeft den Nederlandschen bunder geschat op f 10,00.

Vijfde klasse

Deze klasse bestaat uit gronden, die sedert weinige jaren van heidegronden zijn ontnomen en door overvloedige bemesting en zwaren arbeid slechts weinige vruchten opleveren. Men heeft daaraan slechts de geringe waarde toegekend per Nederlandschen bunder van f 3,00.

Moerlanden

Men heeft dezelve in twee klassen verdeeld

Eerste klasse

De eerste klasse van moerlanden zijn op terrein

bouwland der eerste klasse gelegen. Dezelve worden door hare gunstige ligging in de nabijheid van 's Hertogenbosch zeer zorgvuldig met allerlei soort van tuinvruchten die men naar 's Bosch ter markt brengt, beteeld. Men heeft den Nederlandschen bunder begroot op f 60,00.

Tweede klasse

De tweede klasse is zamengesteld uit dezelfde soort van gronden dan die der eerste klasse en worden gelijkelijk beteeld doch hebben door hare ongunstigere ligging eene mindere waarde. Men heeft dezelve op een derde minder en alzoo per Nederlandschen bunder begroot op f 45 40,00.

Moestuinen

De moestuinen liggen bij de woningen en zijn in drie klassen verdeeld.

Eerste klasse

De eerste klasse is zamengesteld uit met vruchtboomen beplante tuinen, gelegen op bouwland eerste klasse. Dezelve worden zeer zorgvuldig met allerlei soort van tuinvruchten voor eigen gebruik beteeld. Men heeft dezelve uit aanmerking der meerdere waarde die dezelve uit hoofde van den opbrengst der boomen hebben per Nederlandschen bunder bepaald op f 60,00.

Tweede klasse

De tweede klasse is op minder goeden grond aangelegd, slechts met enkele vruchtboomen beplant en worden niet zoo zorgvuldig met verschillende tuinvruchten beteeld. Men heeft dezelve in evenredigheid der eerste klasse op een derde minder en alzoo per Nederlandschen bunder bepaald op f 45 40,00.

Derde klasse

De derde klasse is op verschillende soorten van gronden door de gemeente verspreid bij de landbouwers- en arbeiderswoningen gelegen. Dezelve worden alleen met grove groenten ten gebruike der landbouwers beteeld. Men heeft dezelve gelijk gesteld aan de bouwlanden der eerste klasse en mitsdien per Nederlandschen bunder op f 34 32,00.

Boomgaarden

De weinige boomgaarden in deze gemeente zijn met heggen omgeven en in de nabijheid der woningen gelegen. Dezelfen zijn met appel-, peeren- nooten- en kersenboomen beplant en tusschen dezelfen teelt men somtijds groenten of zijn met graszoden bedekt. Zij worden in twee klassen verdeeld

Eerste klasse

De eerste klasse, waarvan men er maar enkelden binnen de gemeente aantreft, zijn op goeden grond gelegen en regelmatig met boomen beplant. Wanneer men derzelver opbrengst met hetgeen tusschen beide geteeld wordt te zamen neemt, heeft men vermeend dezelfen een vierde hooger dan de bouwlanden der eerste klasse te moeten schatten en alzoo op f 45 40,00.

Tweede klasse

De tweede klasse, waarvan men er ook maar enkel-

den vind, zijn op eene minder goede hoedanigheid van grond gelegen en onregelmatiger met schraalder wassende boomen beplant. Men heeft dezelfen naar aanleiding van derzelver opbrengst en van hetgeen tusschen beide wordt geteeld gelijk gesteld met de bouwlanden der eerste klasse en dus op f 34 32,00.

Hooilanden

Alle de hooilanden liggen aaneen in verschillende polders. Men heeft dezelfen in vijf klassen verdeeld

Eerste klasse

De eerste klasse is op eenen met klei vermengden zandgrond gelegen. Dezelfen leveren zonder bemesting vrij veel en goed hooi en naweide ⁵⁾ op en zijn zeer gunstig gelegen.

Men schat de Nederlandschen bunder op f 36,00.

Tweede klasse

De tweede klasse is op dezelfde soort van grond als de eerste klasse gelegen. Dezelve levert door hare

lagere ligging wel veeld doch minder voedzaam hooi en nagras op.

De Nederlandschen bunder is begroot op f 26,00.

Derde klasse

De tweede [sic] klasse bestaat uit een vaste leemachtige kleiaarde, die meest altijd te lang na den winter overstroomd blijft, waardoor dezelve eene mindere hoeveelheid en slechtere hoedanigheid van hooi en nagras dan de tweede klasse opleverd.

Men heeft de Nederlandschen bunder begroot op f 16,00.

Vierde klasse

Deze klasse is uit dezelfde soort van grond dan de vorige klasse zamengesteld, echter door hare lagere ligging aan meerdere overstroming vatbaar, waardoor dezelve een slecht bizig en met waterplanten vermengd hooi en nagras opleverd.

De Nederlandschen bunder is geschat op f 10,00.

Vijfde klasse

Deze klasse bestaat uit zeer lage moerassige landen die alleen des zomers bij drooge tijden van overstroming vrij zijn en alzoo een zuur met verschillende kwade planten vermengd hooi zonder nagras oplevert, dat alleen tot voeding van jong vee kan dienen.

Men heeft de Nederlandschen bunder begroot op f 6,00.

Weilanden

Men vind dezelve meestal in de verschillende polders en zijn in vier klassen verdeeld.

Eerste klasse

Deze klasse bestaat uit eene ligt bruine zandgrond die door eene aanhoudende beweiding een zeer voedzaam gras opleverd en in dat geval geene bemesting vorderd.

De Nederlandschen bunder is geschat op f 34 26,00.

Tweede klasse

Deze klasse is zamengesteld uit eene lage met klei

vermengde zandgrond, die bij natte tijden overstroomd wordt en zonder bemesting veel doch minder voedzaam gras dan de eerste klasse opleverd.

Men heeft de Nederlandschen bunder begroot op f 21 46,00.

Derde klasse

Deze klasse bevat dezelfde soort van grond dan de tweede doch is door deszelfs lagere ligging aan meerdere overstroming blootgesteld en geeft wel veel doch een slecht bizig gras.

De Nederlandschen bunder is aangeslagen op f 10,00.

Vierde klasse

Deze klasse bestaat uit zeer lage weilanden die slechts zure waterplanten opleveren en alzoo des zomers en alleen met paarden en jong vee beweid worden. Men heeft daaraan slechts de geringe waarde toegekend per Nederlandschen bunder van f 4,00.

Hakhout

Het hakhout is zamengesteld uit verschillende soorten van hout.

Men heeft hetzelve in vier klassen verdeeld.

Eerste klasse

De eerste klasse is op eenen voor de beplanting geschikten grond aangelegd. Hetzelve bestaat uit weelderig wassende elsenhout, regelmatig beplant, en hetwelk geregeld om de vijf jaren wordt gekapt. Men heeft den Nederlandschen bunder geschat op f 22,00.

Tweede klasse

Het hakhout der tweede klasse is op zeer goeden heidegrond aangelegd. Hetzelve is met tamelijk wassend elsen-, berken- en eikenhout beplant, hetwelk insgelijks om de vijf jaren wordt gekapt. De Nederlandschen bunder is begroot op f 16,00.

Derde klasse

Het hakhout dezer klasse is op minder goeden heidegrond aangelegd, echter vrij regelmatig met schraal wassend eikenhout beplant, hetwelk telken zeven

jaren wordt gekapt. De Nederlandschen bunder is geschat op f 8,00.

Vierde klasse

De vierde klasse bestaat in heidegronden, die slechts met enkele struiken welke geene geregelde kappingen ondergaan, zijn beplant. Men het [sic] den Nederlandschen bunder aangeslagen op f 3,00.

Dennebosschen

Men heeft dezelve naar de vrij merkbare verschillen die men tusschen dezelve aantreft in drie klassen verdeeld.

Eerste klasse

De eerste klasse is op daartoe geschikten heidegrond aangelegd. Dezelve is regelmatig met vrij goed wassende dennen bezet. De Nederlandschen bunder is aangeslagen op f 14,00.

Tweede klasse

De tweede klasse is op minder geschikten heidegrond gelegen. Zij is regelmatig met schraal wassende dennen beplant. Men heeft den Nederlandschen bunder aangeslagen op f 7,00.

Derde klasse

De derde klasse bestaat uit heidegronden die onregelmatig met enkele slecht wassende dennen zijn bezet. De Nederlandschen bunder is geschat op f 2,00.

Opgaande boomen

Dezelve zijn in drie klassen verdeeld.

Eerste klasse

Dezelve is op bouwland van de derde klasse gelegen en regelmatig met weelderig wassende eikenboomen beplant. Men heeft den Nederlandschen bunder aangeslagen op f 22,00.

Tweede klasse

Deze klasse is op terrein bouwland van de vierde klasse aangelegd en regelmatig met tamelijk wassende kanadassen ⁶⁾ en berkenboomen beplant. Men

schat den bunder op f 16,00.

Derde klasse

De derde klasse bestaat uit nietsbeduidende berkenboomen op schrale heidegronden gelegen. Men heeft daaraan slechts de geringe waarde toegekend per Nederlandschen bunder van f 2,00.

Bosschen tot vermaak

De tot bosch van vermaak aangelegde gronden en wandeldreven worden geschat als de bouwlanden der eerste klasse en alzoo per Nederlandschen bunder op f 34 ~~32~~,00.

Dreven en wegen

De dreven en wegen zullen worden geschat naar den aanslag der omliggende landen en zijn daarna in twee klassen verdeeld.

Eerste klasse

De eerste klasse is aangeslagen per Nederlandschen bunder op f 34 ~~32~~,00.

Tweede klasse

De tweede klasse heeft men begroot per Nederlandschen bunder op f 26 ~~22~~,00.

Dijken

De binnen deze gemeente bestaande dijken heeft men geoordeeld allen in eene klasse te moeten brengen. Zij leveren of eenig gras ter beweiding of eenig hout op. Men heeft dezelve per Nederlandschen bunder aangeslagen op f 10,00.

Heidegronden

De merkbare verschillen die men tusschen dezelve aantreft, hebben aanleiding gegeven om er drie klassen van te maken.

Eerste klasse

Deze klasse bestaat uit lage heidegronden, die des zomers eenig gras opleveren en alsdan met jong vee beweid worden. De Nederlandschen bunder is begroot op f 1,50.

Tweede klasse

De tweede klasse is zamengesteld uit drooge heidegronden die voor ontginning vatbaar zijn. Men heeft de Nederlandschen bunder aangeslagen op f ,, 50.

Derde klasse

Dezelve is zamengesteld uit heidegronden die niets hoegenaamd opleveren en ook voor geene de minste verbetering vatbaar zijn. Dezelfen zijn aangeslagen op het bij de wet bepaald minimum en dus per Nederlandschen bunder f ,, 25.

Moerassen

Deze bestaan uit lage moerassige landen, die des

zomers bij drooge tijden eenig vlotgras ter beweiding van jong vee opleveren. De Nederlandschen bunder is geschat op f 1,00.

Visscherijen

Deze visscherijen bestaan uit de weterings in de verschillende polders doch leveren nauwelijks den opbrengst tot goedmaking voor de kosten van schoonhouden op. Men heeft ze geschat op f ,, 25.

Water als omliggend land

Hetzelve zal worden geschat naar den taux der omliggende landen en is daarna in drie klassen verdeeld.

Eerste klasse

De eerste klasse is aangeslagen per Nederlandschen bunder op f 34 32,00.

Tweede klasse

Deze tweede klasse is begroot per bunder op f 26 22,00.

Derde klasse

Deze heeft men per bunder geschat op f 18 46,00.

Water minimum

Dit water bestaat uit door dijkbreuk ontstane poelen die niets hoegenaamd opleveren en zijn derhalve geschat op het minimum bij de wet bepaald en dus per bunder op f „,25.

Eendekooijen

Dezelven zijn in drie klassen verdeeld.

Eerste klasse

De eendekooi der eerste klasse is in eenen voor de vlugt gunstigen streek gelegen en levert over het algemeen goede vangsten op. Dezelve is begroot op f 50 60,00.

Tweede klasse

De eendekooi der tweede klasse is voor de vlugt ongunstiger dan die der eerste klasse gelegen en levert daardoor algemeen eene minder goede vangst op. Men heeft dezelve begroot op f 40 50,00.

Derde klasse

De eendekooi der derde klasse is wederom minder voordeelig dan die der tweede klasse gelegen om welke reden dezelve dan ook weder eene minder goede vangst opleverd. Men heeft dezelve in vergelijk der vorige klasse aangeslagen op f 30,00.

Oppervlakte der gebouwde eigendommen

De oppervlakte der gebouwde eigendommen en plaatsen wordt geschat op de waarde der landerijen van de eerste klasse dus f 34 32,00.

Windkorenmolens ⁷⁾

De windkorenmolen is van hout gebouwd. Dezelve heeft eenen omgang en twee paar steenen om tarwe, rogge en boekweit te malen. Dezelve is in eenen goeden staat van onderhoud en gunstig gelegen. Er is geene verhuring van bekend. Men heeft het zuiver inkomen begroot op f 600,00.

Roskoren- en grutmolens ⁸⁾

De roskoren- en grutmolen heeft twee paar steenen om rogge en boekweit te malen en een paar grutsteenen. Dezelve is in een hecht van steen gebouwd lokaal daargesteld en is bij den eigenaar zelve in gebruik. Het zuiver inkomen daarvan is geschat op f 50,00.

Paardenolliemolens ⁹⁾

De paardenolliemolen heeft een paar breeksteenen met eene enkele bank en twee heyen. Dezelve staat in eene stalling en werkt zeer weinig. Zij is geschat op f 24,00.

Looyerijen ¹⁰⁾

Dezelven zijn in twee klassen gebragt

Eerste klasse

Deze looyerij heeft zes groote en een kleine looikui- pen, vier losse laafkui- pen en vier kalkputten met bijstaande ruime in steen gebouwde touwerij en droogzolder. Dezelve is geschat op f 60,00.

Tweede klasse

Deze heeft zeven looi-, twee laaf- en een kalkkui- pen met bijstaande ruime touwerij. Redelijk in onder- houd. Er wordt slechts voor eigen geryf gewerkt.

Men heeft dezelve begroot op f 40,00.

Huizen

De huizen van deze gemeente worden verdeeld in zestien klassen naar gelang der verschillen die men tusschen dezelve aantreft.

Zij worden over het algemeen door de eigenaars zelve bewoond of met tot de landbouw dienende gebouwen en andere eigendommen verhuurd, dikwerf op mondelinge voorwaarden of geheime overeenkomsten die bij de schatting niet tot leidraad kunnen dienen.

Men heeft dezelve zoo moeten rangschikken volgens de huurwaarde welke daaraan naar mate van den stand en uitgebreidheid, het meerder of minder regelmatige en geryfelijke van hunne inrigting en den staat waarin zij zich bevinden, schijnt te kunnen worden toegekend.

Het kasteel genaamd Koudewater hetwelk groot en wel gebouwd is en gedurende het gunstige jaargetijde door deszelfs ligging in de nabijheid van 's Hertogenbosch eene zeer aangename verblijfplaats opleverd, maakt er alleen de eerste klasse van uit.

De tweede en derde klasse zijn beiden zeer goed ingerigte en sterk gebouwde buitenverblijven. Dezelve zijn zeer aangenaam in het gehucht Hintham aan den steenweg gelegen.

De vierde, vijfde en zesde klasse zijn zamengesteld uit huizen der voornaamste herbergiers, zeer gunstig in de nabijheid van 's Hertogenbosch te Hintham gelegen, en uit kleine zeer goed ingerigte zomerblijven, die meest alleen des zomers worden bewoond.

De zevende, achtste en negende klasse bevatten huizen van kleinere herbergiers en van winkeliers, benevens die van ambachtslieden, en zijn mede zeer gunstig in het gehucht Hintham gelegen.

De tiende, elfde en twaalfde klasse zijn zamengesteld uit huizen van herbergiers te Rosmalen en uit die der voornaamste landbouwerswoningen.

De dertiende, veertiende en vijftiende klasse bestaan uit de geringste landbouwerswoningen en uit die van arbeiders.

De zestiende klasse bevat enkel in leem gebouwde hutten die meestal maar eene deur en een venster

				HUIZEN GEKOZEN TOT VOORBEELDEN	
Klassen	Getal	ONZUIVER INKOMEN, zonder in begrip der oppervlakte	ZUIVER INKOMEN, na aftrek van het een vierde op het onzuiver inkomen	AANWIJZING der WIJK-NOMMERS	NAMEN EN VOORNAMEN der EIGENAARS
1	1	f 480,00	f 360,00	Sectie D No. 87	Jonkhr. Mr. J. Bowier
2	1	280,00	210,00	Sectie E No. 108	N.E. Meerman
3	1	220,00	165,00	Sectie E No. 266	C. Mourik
4	1	180,00	135,00	Sectie E No. 87	W. Siepkens
5	3	140,00	105,00	Sectie E No. 100	A. van Beek
6	4	100,00	75,00	Sectie E No. 104	Wed. P. van Beek
7	1	84,00	63,00	Sectie E No. 96	Wed. R. v.d. Hurk
8	2	72,00	54,00	Sectie E No. 99	A. Trugg
9	4	60,00	45,00	Sectie E No. 94	D. van Lith
10	16	48,00	36,00	Sectie F No. 262	Wed. A. Kerkhof
11	23	36,00	27,00	Sectie F No. 332	Wed. J. Heijmans
12	41	28,00	21,00	Sectie A No. 569	P.J. v.d. Doelen
13	40	20,00	15,00	Sectie F No. 102	G.H. Zwanenberg
14	45	12,00	9,00	Sectie F No. 158	L. Meeuwsen
15	37	8,00	6,00	Sectie A No. 560a	A. Kuijpers
16	80	4,00	3,00	Sectie F No. 571	A. van Schijndel

Het blijkt uit de vorenstaande opgaven, dat iedere soort van kultuur, en iedere klasse van eigendom, is geschat zoo als in de onderstaande Tabel wordt aangewezen (zie volgende pagina).

SOORT VAN EIGENDOMMEN.	KLASSEN	BEGROOTING VAN HET ZUIVER INKOMEN	
		Van de ongebouwde eigendommen per Nederlandsche bunder.	Van de ongebouwde eigendommen, voor zoo veel de gebouwen betreft, en na aftrek van de waarde der oppervlakte.
Bouwlanden	{ 1 ^e	f 34 32,00	
	{ 2 ^e	26 22,00	
	{ 3 ^e	18 16,00	
	{ 4 ^e	10,00	
	{ 5 ^e	3,00	
Moeslanden	{ 1 ^e	60,00	
	{ 2 ^e	45 40,00	
Moestuinen	{ 1 ^e	60,00	
	{ 2 ^e	45 40,00	
	{ 3 ^e	34 32,00	
Boomgaarden	{ 1 ^e	45 40,00	
	{ 2 ^e	34 32,00	
Hooilanden	{ 1 ^e	36,00	
	{ 2 ^e	26,00	
	{ 3 ^e	16,00	
	{ 4 ^e	10,00	
	{ 5 ^e	6,00	
Weilanden	{ 1 ^e	34 26,00	
	{ 2 ^e	20 16,00	
	{ 3 ^e	10,00	
	{ 4 ^e	4,00	
Hakhout	{ 1 ^e	22,00	
	{ 2 ^e	16,00	
	{ 3 ^e	8 40,00	
	{ 4 ^e	3,00	
Dennebosschen	{ 1 ^e	14,00	
	{ 2 ^e	7,00	
	{ 3 ^e	2,00	
Opgaande boomen	{ 1 ^e	22,00	
	{ 2 ^e	16,00	
	{ 3 ^e	2,00	
Bosschen tot vermaak	{ 1 ^e	34 32,00	
Dreven en wegen	{ 1 ^e	34 32,00	
	{ 2 ^e	26 22,00	
Dijken	{ 1 ^e	10,00	
Heidegronden	{ 1 ^e	1,50	
	{ 2 ^e	-,50	
	{ 3 ^e	-,25	
Moerassen	{ 1 ^e	1,00	
Visscherijen	{ 1 ^e	-,25	
Water als omliggend land	{ 1 ^e	34 32,00	
	{ 2 ^e	26 22,00	
	{ 3 ^e	18 16,00	
Water Minimum	{ 1 ^e	-,25	
Eendekooijen	{ 1 ^e	50 60,00	
	{ 2 ^e	40,00	
	{ 3 ^e	30,00	
Oppervlakte der gebouwde eigendommen		34 32,00	
Windkorenmolens	{ 1 ^e		f 600,00
Roskoren en grutmolens	{ 1 ^e		50,00
Paardenoliemolens	{ 1 ^e		24,00
Looyerijen	{ 1 ^e		60,00
	{ 2 ^e		40,00
Huizen	{ 1 ^e		360,00
	{ 2 ^e		210,00
	{ 3 ^e		165,00
	{ 4 ^e		135,00
	{ 5 ^e		105,00
	{ 6 ^e		75,00
	{ 7 ^e		63,00
	{ 8 ^e		54,00
	{ 9 ^e		45,00
	{ 10 ^e		36,00
	{ 11 ^e		27,00
	{ 12 ^e		21,00
	{ 13 ^e		15,00
	{ 14 ^e		9,00
	{ 15 ^e		6,00
	{ 16 ^e		3,00

Gedaan en gesloten te [niet ingevuld] den [niet ingevuld] 182[niet ingevuld].

DE SCHATTER,
P. Hagoort

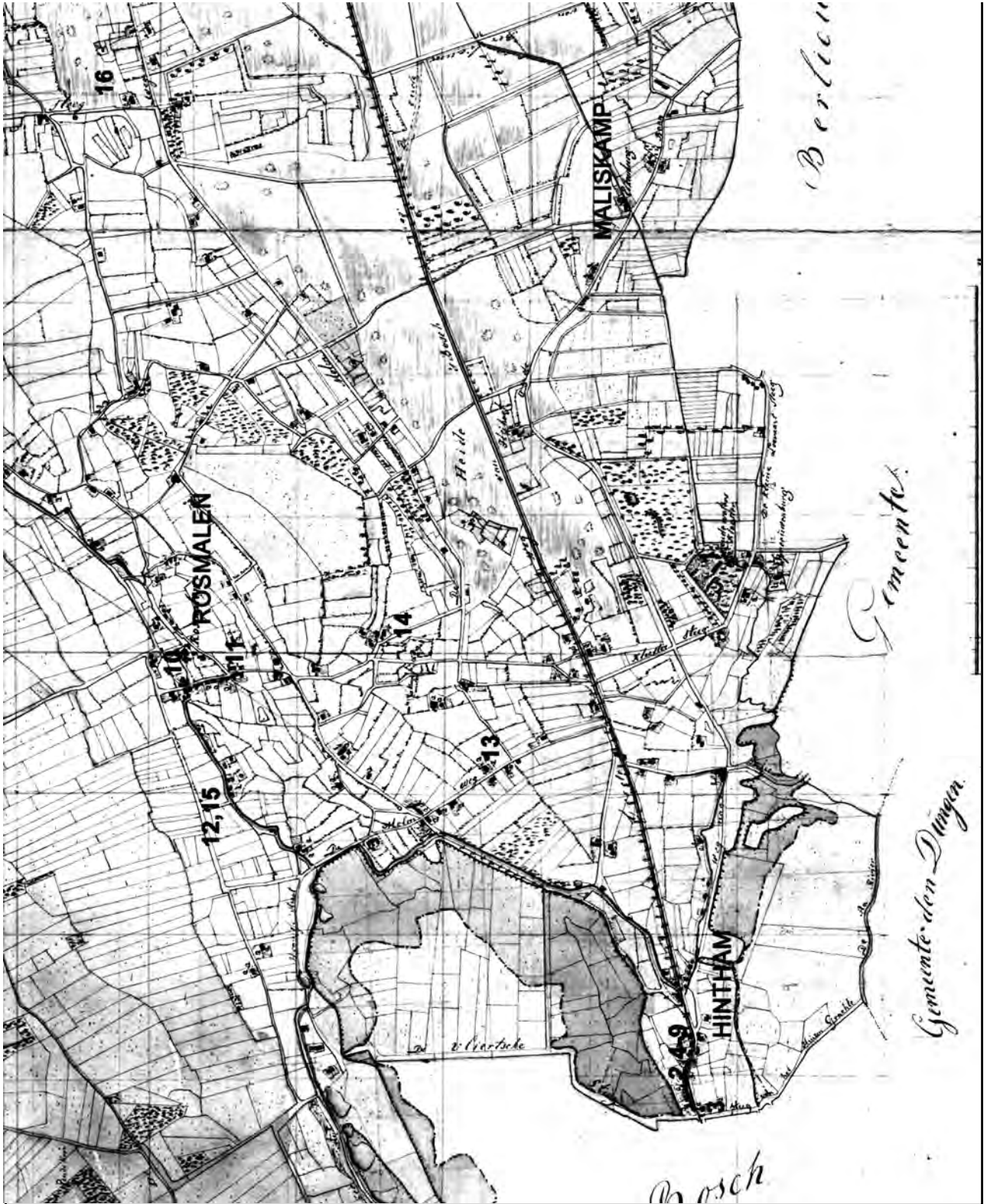
DE CONTROLEUR,
Oschner

Bijlage

De door mij toegekende nummers aan de voorbeelden van huizen in de onderstaande tabel zijn op de hier tevens gepubliceerde topografische kaart uit 1835 geplaatst.

Nummer	Voorbeelden van huizen	Klasse	Plaatselijke benaming
1	D 87	1	Coudewater
2	E 108	2	de Vliert (Hintham)
3	E 266	3	Hintham
4	E 87	4	de Vliert (Hintham)
5	E 100	5	de Vliert (Hintham)
6	E 104	6	de Vliert (Hintham)
7	E 96	7	de Vliert (Hintham)
8	E 99	8	de Vliert (Hintham)
9	E 94	9	de Vliert (Hintham)
10	F 262	10	Kerkhoek (Rosmalen)
11	F 332	11	Kerkhoek (Rosmalen)
12	A 569	12	Kerkhoek (Rosmalen)
13	F 102	13	Molenhoek (Rosmalen)
14	F 158	14	Molenhoek (Rosmalen)
15	A 560a	15	Kerkhoek (Rosmalen)
16	F 571	16	de Kattenbosch (Rosmalen)

- 1) hier: percelen
- 2) landbouwgrond
- 3) 1 palm = 1 dm
- 4) 1 bunder = 1 ha
- 5) het gras in de weide, dat groeit nadat er gemaaid is
- 6) een soort van populier
- 7) Oorspronkelijke Aanwijzende Tafel (OAT), F 130, molen en erf, eigenaar Dirk van Lith
- 8) OAT, F 345a, rosmolen, eigenaar Willem de Laat
- 9) OAT, F 965a, oliemolen, eigenaar Willem Jan Janssen
- 10) OAT, E 86, looierij en erf (eerste klasse), eigenaar Willem Siepkens; E 446, looierij en erf (tweede klasse), eigenaar Adriaan van de Ven

Cultureel Funerair Erfgoed in Hintham

Carl Horn

Deel 1

BEGRAVEN IN HINTHAM

Door de parochie Heilige Maria, lokatie H. Annakerk te Hintham, wordt een kerkhof, een begraafplaats, beheerd.

Het kerkhof is gelegen achter de kerk en gesitueerd aan de Christiaan Kannemansstraat te Hintham in de gemeente Rosmalen (vanaf 1-1-1996 gemeente 's-Hertogenbosch).

Parochie

De voormalige parochie H. Anna bestond sinds 1910 en was een instelling van de Rooms Katholieke Kerk in de zin van canon 216, paragraaf 1 en 3 van de Codex Iuris Canonici en van artikel 111 van het Reglement voor het Rooms Katholiek Kerkgenootschap in Nederland. Het bezat als zelfstandig onderdeel volgens het kerkelijk recht rechtspersoonlijkheid. Op grond van artikel 2 van Boek 2 van het Burgerlijk Wetboek wordt de parochie als zodanig erkend naar Nederlands recht.

Begraafplaats

Door een aantal mensen wordt een begraafplaats, een kerkhof, als iets engs en soms zelfs als luguber ervaren.

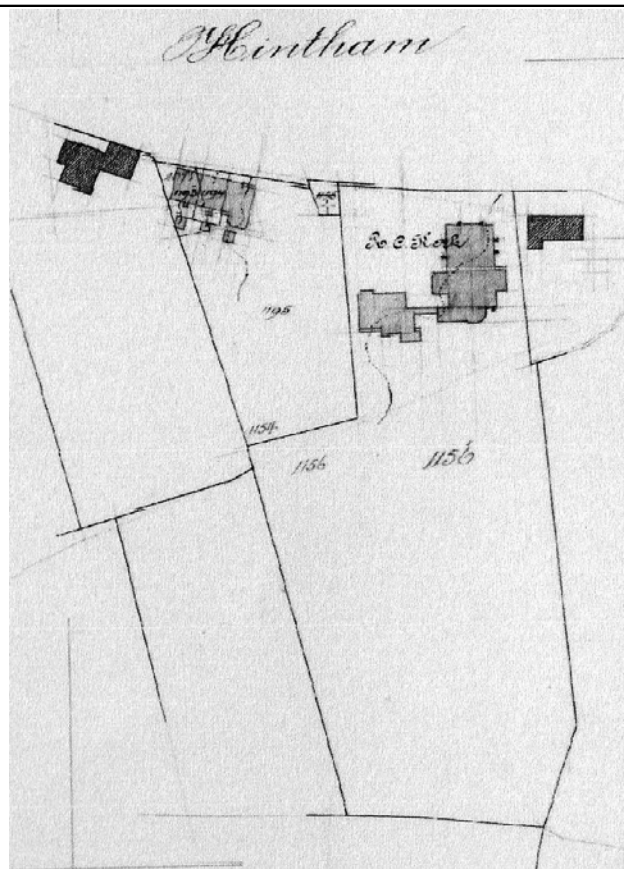
Daar is geen sprake van. Naarmate je er vaker komt ga je de schoonheid zien.

Door honderden mensen is met veel liefde, aandacht en inzet er alles aan gedaan om de begraafplaats van hun geliefde te sieren met monumenten en bloemen, planten en andere voor hen belangrijke zaken.

Monumenten die naargelang de tijd, hun eigen schoonheid hebben. Iemand heeft met zorg en heel zijn kunnen, vorm gegeven aan steen en letter.

Mensen verzorgen en onderhouden tientallen jaren een monument als tastbaar teken daar ter plekke.

En als dan na verloop van tijd er geen nabestaanden meer zijn om die monumenten bij te houden, dan is er, zeker voor een deel, de tijd aangebroken

De begraafplaats wordt aangelegd aan de zuidoostzijde van perceel E 1156 (kadastrale hulpkarta Rosmalen sectie E nr. 165)

dat anderen de zorg overnemen. De zorg om het geheel een zodanig aanzien te geven dat het er goed toeven is in een oase van rust. Een plaats om je even terug te trekken uit alledag. Een plaats om even je gedachten te laten gaan; omdat in het verleden het heden, en in het heden de toekomst ligt.

Op de beheerder van een begraafplaats waren van toepassing de regels van de Wet op de lijkbezorging 1869. Die wet is per 1 juli 1991 vervangen door de nieuwe Wet op de lijkbezorging 1991.

De oude wet kende het begrip algemene begraafplaats; de nieuwe wet daarentegen spreekt over een

gemeentelijke begraafplaats.

Daarnaast wordt in de wet gesproken over een bijzondere begraafplaats.

Een bijzondere begraafplaats is een begraafplaats van een kerkgenootschap, van een privaatrechtelijk rechtspersoon (een vereniging of een stichting) of van een natuurlijk persoon.

De wetgever heeft de kerkgenootschappen een bevoorrechte positie toegekend: een kerkgenootschap heeft recht op een kerkelijke begraafplaats.

Voor het aanleggen of uitbreiden van een bijzondere begraafplaats mag slechts de grond worden gebruikt die daartoe door de gemeenteraad is aangewezen.

Op 17 mei 1910 wordt van de gemeente Rosmalen, op daartoe gedaan verzoek vanwege het parochiebestuur, vergunning ontvangen tot het aanleggen van een bijzondere begraafplaats.

De begraafplaats wordt aangelegd aan de zuidoost zijde van het perceel Sectie E 1156 ter grootte van 1155 centiaren.

Op het perceel is aan de Rijksweg, thans de weg Hintham, de kerk gebouwd; de kerk is noord-zuid gesitueerd zodat het altaar op het zuiden is gericht.

Het terrein werd - evenals het terrein waarop de kerk en pastorie staan - voldoende opgehoogd.

De begraafplaats meet ongeveer 34 x 34 meter en was over een aangelegd dijkje langs de oostzijde van de kerk bereikbaar.

De oppervlakte, bestemd voor de graven zal in 1910 gemeten hebben 28 x 28 meter. Die veronderstelling is gebaseerd op de volgende gegevens:

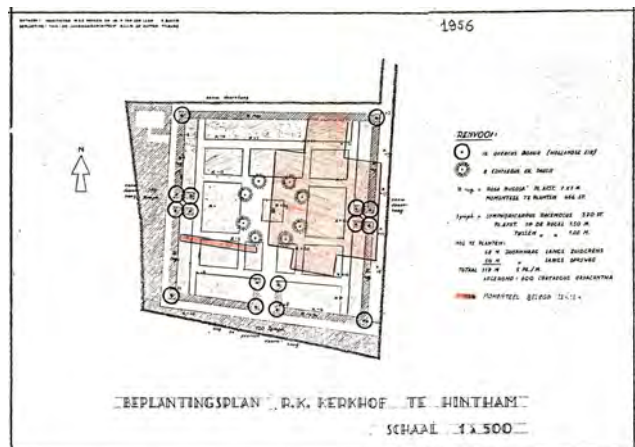
- In 1933 schrijft pastoor Hoekx op bladzijde 55 van de Memoriale Parochiae: 'het zusterkerkhof wordt uitgebreid met een lengte van 28 meter en een breedte van 3 ½ meter'
- In 1935 (blijkens een machtiging van het gemeentebestuur van Rosmalen) wordt aan de Noordzijde een strook van 15 meter over de gehele breedte van 28 meter toegevoegd.
- In het ontwerp beplantingsplan voor het opnieuw inrichten van het kerkhof, gedateerd 1956, wordt van een met rood gearceerd deel gezegd 'is momenteel belegd'. Op de tekening is duidelijk een vierkant van 28 x 28 meter te onderscheiden.

Het oorspronkelijke kerkhof was omzoomd met een haag van meidoorn. Aan weerszijden, van noord

naar zuid, binnen de haag bevond zich een pad evenals in het midden van de hof. Zo ontstonden er twee velden voor graven. Die twee grafvelden dragen in de huidige structuur de aanduiding A en B, respectievelijk aan de zuid- en de westkant.

Op de noordhoek van het huidige grafveld I staat nu nog een restant van de vroegere meidoornhaag. Dit punt markeert de plaats waar het kerkhof in 1910 van noord naar zuid begon.

De tweedeling van het kerkhof was ook ingegeven door de toenmalige cultuur van klassen en standen. Er werd begraven afhankelijk van status en stand (arbeidersstand, boerenstand, middenstand, hogere stand, geestelijke stand).

Ontwerp beplantingsplan voor het opnieuw inrichten van het Kerkhof (1956)

Tarieven

Uit het Liber Defunctorum (het Begraafboek) blijkt dat er voor volwassenen drie klassen werden gehanteerd, 1a, 2a en 3a, en voor kinderen twee klassen, 1a en 2a.

Die toevoeging van een letter a is niet duidelijk geworden, temeer niet omdat er geen letter b werd gevonden.

Van tarieven - grafrechten - voor begraven in de beginjaren is niets gevonden. Van heffen van rechten voor plaatsen van een kruis of monument was al sprake op 13 januari 1912:

Er is bepaald dat voor een grafmonument of kruis jaarlijks moet worden gestort 1,- (één gulden), te voldoen in de maand januari.

Dat heeft niet lang geduurd want vier jaar later bepaalde het kerkbestuur in haar vergadering van 18 januari 1916:

dat met intrekking van het besluit, genomen op 13 januari 1912, geen begrafenisrechten worden geheven en ook niets gevorderd wordt voor het plaatsen van een grafmonument.

Weer zes jaar later zegt het kerkbestuur wel iets over het reserveren van een graf.

Op 3 maart 1922 wordt bepaald:

dat voor het reserveren van een graf op het kerkhof jaarlijks betaald zal worden fl 2,50

Op 30 oktober 1931 is er een nieuwe pastoor geïnstalleerd, de 43-jarige Petrus Hoekx, geboren in Valkenswaard op 14 april 1888.

Amper begonnen moet hij na ruim drie maanden met het bestuur beslissen over een verzoek met betrekking tot een bestaand graf.

Het bestuur besluit op 14 februari 1932 *op een ingekomen verzoek der familie Timmermans om het graf van vader (Johannes Timmermans + 30-3-1922, echtgenoot van Johanna van der Ven), dat welhaast zou overgraven worden, voor een nieuwe serie van jaren te reserveren totdat andermaal de beurt komt om daar te overgraven. Tax bepaald op 5 gld. in eens te voldoen*

Een half jaar later, op 17 juli 1932, regelt pastoor Hoekx met zijn bestuur het een en ander rond tarieven op het kerkhof.

In de notulen van de vergadering van het bestuur lezen we:

Naar aanleiding der uitvaart van mevr. Goulmy (14 juli) wordt de navolgende regeling goedgekeurd voor het plaatsen van monumenten en kruisen op het kerkhof.

Voor het plaatsen van een monument wordt telkens gedurende 25 jaren verlot gegeven tegen betaling van fl. 25, - onmiddellijk te voldoen. Na 25 jaren kan dit weer opnieuw ingehuurd worden. Altijd onder voorwaarde dat het monument in goeden staat wordt onderhouden (Ontwerp eerst goedkeuring v kerkbestuur). Wil de overlevende echtgenoot zich daarbij ook eene plaats reserveren, dan betaalt hij daarvoor jaarlijks f. 2,50 reserveeringsrecht. De eerste reeks van 25 jaren, waarvoor de 25 gulden gestort zijn, vangt dan pas aan te lopen als beiden zullen begraven zijn.

Ten aanzien van grafkruisen wordt bepaald voor

een houten kruis een recht van 1 gulden en voor een steenen of ijzeren kruis een recht van fl 2,50; alles zoolang tot er weer opnieuw overgraven wordt, en mits in behoorlijke toestand onderhouden.

Zie verder Vergad. van 14 Febr. 1932 over het opnieuw reserveeren van een graf voor eene nieuwe serie van jaren; taxe 5 gld.

Zie ook Vergad van 3 Maart 1922; reserveeren kost jaarlijks 2,50. Zie verder Vergad van 13 Jan. 1912 en 28 Jan. 1916.

Daarna is het in de bestuurlijke verslaglegging stil rond tarieven voor monumenten en/of grafrechten.

Eerst in 1965 wordt duidelijk dat er grafrechten geheven worden en dat ze door de pastoor te laag worden gevonden.

Die pastoor is dan de op 27 april 1951 benoemde Nicolaas Wilhelmus Jacobus Maria de Leijer, geboren te Eindhoven op 23 maart 1906.

In de bestuursnotulen van 4 juni 1965 lezen we:

Volgens mijnheer Pastoor is het verschil van aan de belanghebbenden buiten onze parochie overal berekende kosten heel erg veel hoger dan hier ter plaatse en is het voor ons kerkhof ook niet langer mogelijk de nodige orde te handhaven.

De grafrechten die momenteel bijna gratis zijn en de duurste plaatsen slechts fl 37,50 per 10 j., zouden werkelijk omhoog moeten. Gedacht werd aan een verhoging tot 50 á 100 per 10j.

Ook te proberen een vakman aan te trekken die deskundig zou werken, waarbij natuurlijk gerekend zou moeten worden op stevige kosten.

Voorgesteld werd gegadigden daartoe bereid te zoeken, om tot een betere toestand te komen. In ieder geval werd de tegenwoordige ligging allesbehalve tevredenstellend genoemd.

Hieronder werd ook het graf van de stichter der parochie de Zeereerw. Heer Pastoor van Thiel z.g. beschouwd, die in zijn leven zoveel voor Hintham deed en door allerlei misgroeiende omstandigheden nu wel een betere ligplaats zou mogen hebben. De vraag werd gesteld of op het Bisdom hiervoor toestemming verkrijgbaar zou zijn.

Het zal nog tot 3 november 1967 duren voordat:

besloten wordt om het graf van de Zeereerwaarde Heer Pastoor van Thiel passend in orde te maken. Daartoe zal een pad met glooiing en aanplanting

worden aangebracht.

Op 10 juli 1966 volgde Johannes Josephus Franciscus de Nijs de op 24 juni 1966 met emeritaat gegane pastoor De Leijer als pastoor op. Een jaar na zijn aantreden besluit hij met het kerkbestuur op 24 augustus 1967

om de graven op het kerkhof tegen vergoeding van fl. 10,- p.j. te verzorgen.

Familieleden die de graven zelf willen verzorgen behoeven zich niet op te geven.

Verwacht wordt dat de familie voldoende aandacht aan de graven zal besteden.

Het heeft niet het beoogde effect.

Zes jaar later lijkt de nood zo hoog gestegen dat er weer actie moet komen op en rond het kerkhof.

Door de fungerend kerkmeester Johannes Lüers wordt in de zomer van 1973 vanaf de op dat ogenblik aanwezige monumenten op het kerkhof een inventarisatie gemaakt.

Door het kerkbestuur wordt een 'kerkhofcommissie' in het leven geroepen.

De dames Riet en Finy van der Steen maken een begin met het opsporen van nabestaanden c.q. belanghebbenden.

Jo Clevers, Henk Stevens en Wim van der Steen gaan zich bezig houden met het opknappen van het kerkhof.

Er wordt naar voorbeelden van reglementen van begraafplaatsen in Rosmalen, Nijmegen en 's-Hertogenbosch een reglement met tarievenlijst gemaakt.

Op 31 oktober 1973 wordt bepaald dat aan grafrechten geheven zal worden f. 250,- per 10 jaren.

Er wordt onderscheid gemaakt in een familiegraf, monumentgraf en tombegraaf. Voor een monument- of tombegraaf moet meer aan rechten betaald worden.

Per 22 november 1977 verschijnt er een nieuw, aangepast reglement waarbij de tarieven met ingang van 1 januari 1978 worden gewijzigd.

Het reglement maakt onderscheid in tombegraven, familiegraven, monumentengraven, kindergraven (4-12 jaar) en engelengraven (0-4 jaar). Aan rechten is verschuldigd: Tombe f. 450 (2-persoons), f. 900 (4-persoons), familiegraf f. 350 (2-persoons), f. 700 (4-persoons), monumentengraf f. 400 (2-persoons) f. 800 (4-persoons), kindergraf f. 175 en

engelengraf f. 100.

Voor delven en dichten van een graf is f. 50,- verschuldigd.

De zusters van de Choorstraat

Op woensdag 24 september 1919 vestigen zich in het voormalige Instituut Sint Antoine, pand Hintham 16 aan de weg Hintham, de zusters van de Congregatie Dochters van Maria en Jozef (van de Choorstraat).

Zij verlangden een gedeelte van het kerkhof te hunnen behoeve af te staan. Aan de westzijde wordt dan een uitbreiding aangebracht over de gehele diepte van de begraafplaats en ter breedte, van ongeveer 5 meter; bestemd als zusterkerkhof. De ophoging werd door de Congregatie bekostigd.

In het Liber Defunctorum wordt het eerste overlijden van een zuster aangetekend op 29 september 1919; zuster Jacoba Maria, geboren in 1828.

Naast het overlijdensregister werd door pastoor Van Thiel en zijn opvolgers een begraafboekje bijgehouden. Hoofddoel van dit boekje was het bijhouden van de financiële aangelegenheden van een overlijden. De overleden zusters werden door pastoor Van Thiel niet genoteerd in zijn begraafboekje.

Pastoor Hoekx begint, naast het noteren in het overlijdensregister, ook de begrafenis van de zusters te noteren in het begraafboekje.

Als eerste vinden we daar zuster Maria Donata, in de wereld Henrica Mechtildis van der Geld, geboren 28 september 1852 en begraven 2 maart 1932.

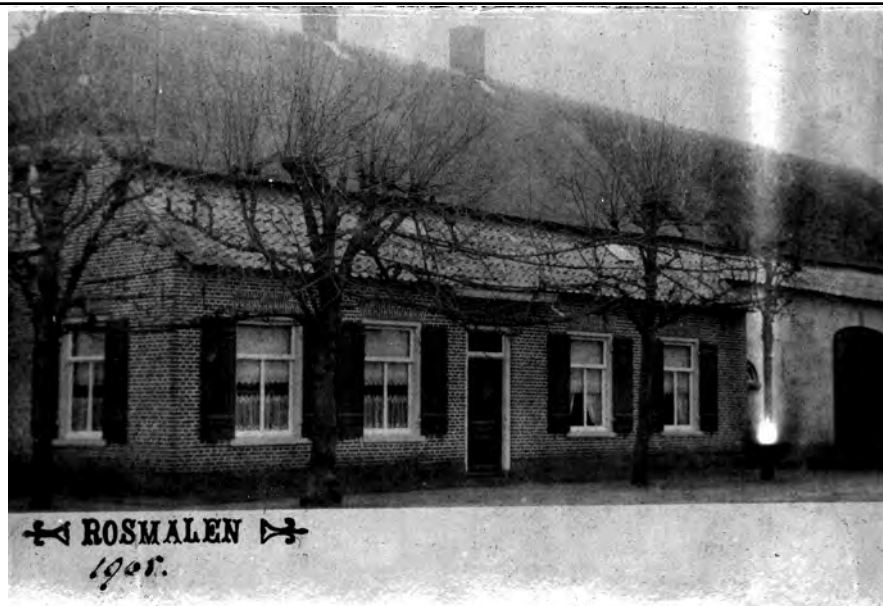
Het klooster diende kennelijk als bejaardenhuis voor de zusters van de Choorstraat uit 's-Hertogenbosch. De lijst van begraven zusters is daar een getuige van. In 1933 werd het zusterkerkhof uitgebreid met een lengte van 28 meter en een breedte van 3 ½ meter (98m²). De kosten van uitbreiding (ophoging, afrastering, beplanting, knielbank) bedroegen volgens het Memoriale Parochiae f. 456,23.

Voor het laatst werd op 28 april 1952 een zuster op het kerkhof begraven. In 1952 zijn de zusters uit Hintham vertrokken naar een (bejaarden)klooster te Nuland.

De in de jaren 1919/1952 te Hintham begraven zusters zijn in 1956 overgebracht naar Nuland en aldaar op het zusterkerkhof bij het klooster herbegraven.

(In de bijlage na de laatste aflevering meer details)

Foto onbekend 3

Michiel van Heumen

In het juni-nummer van dit tijdschrift verscheen in deze rubriek een foto van het woonhuis 'St. Joris' van jonkheer Snoeck. Het was een huis rijk aan historie. Ter illustratie vermeldde ik dat in april 1944 in deze villa de oprichtingsvergadering plaatsvond van de gewapende verzetsgroep, Knokploeg Prinses Margriet. Deze knokploeg zou verantwoordelijk zijn geweest voor de succesvolle overval op het distributiekantoor in Rosmalen en liquidatie van de gevreesde collaborateur 'De Kin' in de Kerkstraat in 's-Hertogenbosch. Mijn beweringen over deze activiteiten van 'De Margriet' moet ik na een contact in de zomer van dit jaar met de Rosmalense oud-journalist John van Miltenburg echter intrekken. De heer Van Miltenburg houdt zich bezig met historisch onderzoek naar het verzet in Den Bosch en omgeving ten behoeve van een publicatie en is daarom goed geïnformeerd. Hij maakte me er op attent dat de overval op het distributiekantoor in Rosmalen in werkelijkheid gepleegd is door knokploeg Nuland. John Damen heeft in zijn publicatie 'Trouw tot in den dood' in 1981 verwarring geschapen over wie verantwoordelijk was voor de overval in Rosmalen. In latere publicaties –een krantenartikel in het Brabants Dagblad van 29 september 1984 en het boekje 'Rosmalen bezet en bevrijd' van dr. Kees

van den Oord uit 1994- komen dan nog levende deelnemers van de overval aan het woord. Daaruit wordt duidelijk dat het vier mensen van de KP Nuland waren (Jan Verberne, Hans Wartenaar, Cor van Laanen en Piet van der Lee) die de overval hebben uitgevoerd.

Als ik toch nog iets ter verontschuldiging van mijn onjuiste bewering mag aanvoeren: zelfs op de site van het Nationaal Monument Kamp Vught (waaraan toch enige waarde mag worden gehecht) staat vermeld dat leden van knokploeg De Margriet het distributiekantoor in Rosmalen succesvol overvallen hebben...

Vervolgens wat betreft het doodschieten van de collaborateur 'De Kin' (Van Bussel): dit is evenmin gebeurd door knokploeg De Margriet. Het waren twee leden van het verzet uit Nijmegen, toevallig op bezoek in Den Bosch, die hem op 8 augustus 1944 neerknalden in de Kerkstraat.

Dan nu de nieuwe foto in deze rubriek. De foto, aanwezig in de topografisch-historische atlas van het Stadsarchief 's-Hertogenbosch, toont een boerderij in Rosmalen in 1905. De redactie is er helaas niet achter kunnen komen waar die boerderij stond. Ons redactielid Frans Vos dacht aan de boerderij van Van der Biezen op de Kruisstraat. Op het 'plaats delict' aangekomen, moest hij helaas constateren dat die het niet was... Weet u om welke boerderij het gaat? Stuur uw reactie naar Gerrit Mol, g.mol@ziggo.nl of telefoon 073 – 5214109.

1963 “Samenleving” 40 jaar Piet Verstegen sr. 40 jaar lid en 30 jaar voorzitter

Henk de Werd

Op 15 oktober 1963 zou de Rosmalense toneelvereniging “Samenleving” op een feestelijke wijze haar 40-jarig jubileum vieren. Dat was tegelijk een bijzondere dag voor voorzitter Piet Verstegen sr., een van de oprichters van de destijds in heel Rosmalen bekende amateurtoneelvereniging. Piet was niet alleen 40 jaar lid, hij hanteerde op dat moment ook nog eens 30 jaar de voorzittershamer. Bij de voorbereidingen kon niet voorzien worden, dat het feest, vanwege een sterfgeval, even moest worden uitgesteld.

Het Brabants Dagblad van 23 augustus 1963 schrijft:

Zijn niet aflatend optimisme en zijn vasthoudendheid hebben er veel toe bijgedragen, dat “Samenleving”, ondanks de vaak bijzonder moeilijke omstandigheden is blijven voortbestaan. (De andere oprichters zijn in de loop der jaren naar elders vertrokken of hebben om andere redenen het toneellevens vaarwel gezegd.) Zonder andere – ook hardwerkende – leden te kort te willen doen, mag toch wel worden gesteld, dat de voorzitter een van de steunpilaren van deze vereniging is.

De krant gaat vervolgens wat uitgebreider in op die moeilijke omstandigheden.

Volgens voorzitter Piet Verstegen moest daarbij niet in het minst gedacht worden aan de locaties, waarin gedurende de afgelopen 40 jaar gespeeld moest worden. Piet Verstegen noemt vervolgens het oude Bondsgebouw van de KAB, de “Nieuwe Schuur” bij Karel de Veer en de smederij van Jan Schel. Accommodaties, die een respectabele vereniging als “Samenleving” onwaardig waren. Bepaald niet iets om trots op te zijn. Er waren overigens meerdere verenigingen in Rosmalen, die voor hun uitvoeringen in die tijd in hetzelfde schuitje zaten. Ik denk hierbij o.a. aan de Zang- en toneelvereniging “Oefening en Vermaak”, aan het cabaretgezelschap

“Levensvreugd”, de toneelvereniging de Heibonkers te Maliskamp en het muziek-, zang- en cabaretgezelschap “de Rosita’s” en “de Maharadja’s”, eveneens uit Maliskamp. De verenigingen uit Maliskamp maakten voor hun uitvoeringen gebruik van het parochiezaaltje aldaar en de ruimte in het oude café “de Heibloem”. Zij traden echter ook in het Rosmalense Bondsgenouw op.

Volgens Piet Verstegen waren er na de oorlog in onze gemeente zeven verenigingen, die de inwoners van Rosmalen met meer of minder succes veel ontspanning brachten en daarbij vaak volle zalen trokken. De erbarmelijke locaties, waarin gerookt werd als schoorstenen, werden voor lief genomen. Men wist niet beter in het toen nog nagenoeg TV-loze tijdperk.

Naar aanleiding van een toneeluitvoering van “Samenleving” op 28 januari 1962 schreef het Brabants Dagblad op 29 januari:

“Samenleving” oogstte succes

Rosmalen, 29 januari – Onder de bekwame regie van de heer J. van Hoof bracht de toneelvereniging “Samenleving” gisteravond het toneelspel “Verbroken Banden” voor het voetlicht. Dit spel in zes taferelen van de auteur Ton Dekker heeft de toeschouwers enkele genoeglijke uren bezorgd. Het verhaalt van een vrouw die afstand doet van een baby en naar Amerika vertrekt om een carrière als filmactrice op te bouwen. Na twintig jaren komt zij terug met het voornemen haar dochter op te eisen. Ofschoon het stuk wat sentimenteel is, werd er veel vergoed door de spannende inhoud en door het voortreffelijke spel van An van Wanrooij en Annie van de Leest, een debutante in dit gezelschap. Dat de bezetting goed was gekozen bewees voorts Antoon van den Elzen in zijn rol als pastoor Zandstra, die wel wist hoe hij moeder en dochter tot inzicht kon brengen. Jos Vos, wellicht iets te jong voor een 64-jarige vader, bracht zijn rol met de nodige rust, die het gehele spel ten goede kwam. Zonder andere

Afbeelding 1: Het bondsgebouw te Rosmalen.

Foto: Henk de Werd.

Rosmalen collectie: Henk de Werd.

Afbeelding 2: Anno 1958: De smederij van Jan Schel, die later werd voortgezet door Marinus Pennings. Het gebouw verkeert thans in een erbarmelijke staat en "siert" nog steeds de Dorpsstraat.

Rosmalen collectie: Henk de Werd.

spelers en speelsters te kort te doen, verdienen ook de creaties van Karel van de Plas en Bart Kerkhof, respectievelijk als broer en verloofde van Tilly, een compliment. Ondanks de minder goede zaal, waarin deze uitvoering noodgedwongen moest worden gebracht, heeft het publiek dankzij de verzorgde decor en vooral het enthousiaste spel een prettige avond gehad.

Het wachten was op betere tijden, op een eigen Rosmalense cultuurtempel. "Samenleving" hoopte dat

die er bij de viering van het 40-jarig jubileum geweest zou zijn. In 1959 vierde pastoor P. Janssens van de Lambertusparochie zijn zilveren priesterfeest. De parochianen schonken als cadeau een flinke som geld voor een nieuw parochiehuis. Om de kosten in de hand te houden werden de stenen van de oude jongensschool / later bewaarschool afgebikt voor hergebruik. Enthousiasme alom in Rosmalen. De gemeente zag een parochiezaal echter niet zitten, stevende af op een gemeenschapshuis met alle vertragingen van dien.

Brabants Dagblad 23 augustus 1963:

De viering van het 40-jarig bestaan had "Samenleving" graag gepaard zien gaan met een jubileumuitvoering voor de Rosmalense toneelliefhebbers. Helaas is de gemeente nog steeds geen toneelzaal rijk en zit met deze plannen vooralsnog aan de grond. Gelukkig is er een lichtpuntje. Onlangs is de "Rijksgoedkeuring" afgekomen voor de bouw van een gemeenschapshuis, waarin straks verenigingen een goed onderkomen zullen vinden. Velen zien dan ook reikhalzend uit naar het gereedkomen van dit gebouw, waarop al zo enorm lang wordt gewacht en waaraan in Rosmalen zo'n grote behoefte bestaat. "Samenleving" heeft bij het Stichtingsbestuur bereids een verzoek ingediend om bij de opening van het gemeenschapshuis – als première – haar jubileumuitvoering voor het voetlicht te mogen brengen. Kosten noch moeite worden gespaard om ieder van het spel van deze jubilerende toneelvereniging te laten genieten. Het bestuur van dit "springlevende" amateur gezelschap weet dat velen "Samenleving" een warm hart toedragen. Men verwacht dan ook veel van een donateurs actie waarmee binnenkort wordt gestart.

Geen jubileumuitvoering, maar wel een feestavond en een officiële receptie. Voorzitter Piet Verstegen werd daarbij extra in het zonnetje gezet. Hij werd opgenomen in het Genesisus Gilde en ontving een gouden horloge met inscriptie. Het Brabants Dagblad van 4 december 1963 schreef daarover:

*Veertigjarig jubileum toneelvereniging
"Samenleving"*

Rosmalen, 4 dec. – Ter gelegenheid van haar 40-jarig bestaan heeft de toneelvereniging "Samenleving" voor haar leden een feestavond gehouden die eerder was uitgesteld in verband met het overlijden van een van de oprichters. Het officiële gedeelte had plaatsgevonden op 19 november jl. Tijdens de toen gehouden receptie gaven velen acte de présence, o.m. het college van B. en W., deken C. van Roestel van de H. Lambertusparochie en vele bestuursleden van Rosmalense verenigingen. Hoogtepunt van de receptie was de opname van de huidige voorzitter, de heer P. Verstegen, in het Genesisus Gilde, zulks wegens zijn 40-jarig lidmaatschap. Het was mr. Bernsen, voorzitter van de afdeling Brabant van de WKA, Werkverband Katholiek Amateurtoneel, die tijdens een gloedvol betoog hiervan mededeling deed en aan de vereniging het Genesisus-schild overhandigde. Namens de leden ontving de jubilerende voorzitter een gouden horloge met inscriptie. Tijdens de feestavond brachten harmonie "St. Cecilia" en de zangvereniging "Oefening en Vermaak" een muzikale hulde terwijl ook het Rosmalens Knapenkoor onder leiding van de heer P. v.d. Plas acte de présence gaf. Bijzonder op prijs werd gesteld de aanwezigheid van twee mede-oprichters, te weten de heren H. v.d. Plas en H. Vorstenbosch.

In december 1964 werd het nieuwe culturele centrum in de Dorpsstraat van Rosmalen, dat de naam kreeg van gemeenschapshuis "De Kentering", geopend door burgemeester Molenaar en ingezegend door pastoor van Roestel. Daarbij waren "de kartrekker" oud-kapelaan H. Vogels – inmiddels benoemd tot pastoor te Velddriel – en oud-pastoor P. Janssens – inmiddels benoemd tot pastoor van een grote parochie in Nijmegen – eveneens aanwezig. Voor de opening had het stichtingsbestuur gekozen voor een variatie aan optredens van diverse Rosmalense verenigingen. Naast Harmonie St. Cecilia, het Rosmalens Knapenkoor, de melodioclub "de Nachtegaaltjes", zangvereniging "Oefening en Vermaak", de "Drumband van de Jeugdcentrale Hintham", het cabaretgezelschap "Levensvreugd" trad

ook "Samenleving" o.l.v. P. Verstegen aan met een schets. Kort daarna, in januari 1965, kwam de echte première voor toneelvereniging "Samenleving" in het nieuwe gemeenschapshuis "de Kentering".

*Afbeelding 3: Het schild van het WKA.
Collectie Heemkundekring Rosmalen.*

1965

Toneelvereniging "Samenleving"

Rosmalen, 15 januari – Ter gelegenheid van haar 40-jarig bestaan brengt de toneelvereniging "Samenleving" in een jubileumuitvoering op zaterdag en zondag a.s. in "De Kentering" het stuk "Im weissen Rössl". De regie is in handen van de heer J. Grosfeld. Gezien de ernst waarmee de leden van "Samenleving" dit stuk hebben ingestudeerd kan worden verwacht, dat het spel met vaart wordt gebracht en de toeschouwers naar hartelust kunnen genieten.

Afbeelding 4: Een oude ansichtkaart van “De Kentering” uit de jaren 60 van de vorige eeuw. Rosmalen collectie: Henk de Werd.

Rosmalen, 20 januari – Toneelvereniging “Samenleving” heeft ter gelegenheid van haar 40-jarig bestaan in “De Kentering” het spel “Im weissen Rössl” opgevoerd. De regie was in handen van de heer J. Grosfeld, terwijl het Rosmalense Jeugdkoor het geheel muzikaal omljstte. Beide avonden was de zaal goed bezet. Het spel werd met vaart gebracht en vooral de hoofdrollen waren met mevrouw R. Vos – Pennings als waardin en de heer J. van Hoof als fabrikant sterk bezet. Ook L. Kerkhof en W. van Venrooij wisten respectievelijk de figuur van oberkelner en piccolo goed gestalte te geven. Mejuffrouw A. van de Leest was de opgewekte dochter van Giesecke die aan de zoon van een concurrent gekoppeld moest worden. De overige rolbezetting was voldoende waardoor het stuk met de nodige spanning uit de verfkwam. Aan de decors was veel zorg besteed, terwijl bovendien voor effectvolle verlichting was gezorgd. Talrijke genodigden, o.a. burgemeester en wethouders en de plaatselijke geestelijkheid, woonden de première bij. Ze werden welkom geheten door de voorzitter van “Samenleving” de heer P. Verstegen, die tevens namens de vereniging een woord van dank sprak voor de allerwegen ondervonden medewerking tijdens de voorbereiding.

Piet Verstegen

Piet Verstegen werd geboren te Rosmalen op 26 mei 1905. Hij overleed op 29 maart 1977. Hij huw-

de met Gerarda Maria van der Heijden, geboren te Rosmalen op 3 augustus 1909 en overleden in het Carolusziekenhuis te 's-Hertogenbosch op 5 april 1966. Uit dit huwelijk werden drie kinderen geboren.

De oudste zoon, Piet Verstegen jr., geboren te Rosmalen op 20 augustus 1935, overleed door een noodlottig ongeval op 8 november 1957 in het Grootziekenhuis te 's-Hertogenbosch. Deze zware klap en het vroegtijdig overlijden van zijn echtgenote droeg Piet Verstegen als een zware last met zich mee.

Piet Verstegen was een maatschappelijk zeer betrokken mens. Zijn bidprentje getuigt daarvan:

Een groot deel van je leven heb je je ingezet voor je mooie gezin en daarnaast veel tijd gevonden voor het Rosmalense verenigingsleven. Je was een van die mensen die de vereniging bij elkaar hield en telkens weer nieuw leven inblies.

Naast zijn 40-jarig lidmaatschap van “Samenleving” en het 30-jarig jubileum als voorzitter van die vereniging was hij gedurende 35 jaar secretaris van Herwonnen Levenskracht afdeling Rosmalen, 40 jaar actief lid van de plaatselijke KAB, de Katholieke Arbeiders Beweging, en ook nog eens 25 jaar secretaris van de vakbond “St. Jozef”. In 1962 nam hij afscheid van Herwonnen Levenskracht. In het Brabants Dagblad van 8 februari 1962 las ik daarover:

In een onlangs gehouden bijeenkomst van Herwonnen Levenskracht is de heer P. Verstegen, die gedurende 35 jaren secretaris was van de plaatselijke afdeling, en die thans deze functie heeft neergelegd, op hartelijke wijze gehuldigd. De toename van de vele werkzaamheden, mede door het nog steeds groeiende ledental, heeft de heer Verstegen tot dit besluit genoopt. De voorzitter, de heer W. Noppen, wees in welgekozen woorden op de vele verdiensten van het scheidende bestuurslid en bood als blijk van waardering namens het comité een prachtige staande schemerlamp aan. Ook mevrouw Verstegen deelde in de hulde; zij ontving een fraai bloemstuk. Door het hoofdbestuur van Herwonnen Levens-

kracht te Utrecht werd middels een zilveren aansteker met inscriptie uiting gegeven van dankbaarheid voor al hetgeen de scheidende secretaris in zijn zittingsperiode heeft verricht.....

In 1965 vierde Piet Verstegen zijn 40-jarig jubileum bij het bouwbedrijf NV v/h Firma L. v. d. Plas. Dat feest werd in "De Kentering" gevierd. Burgemeester J. Molenaar speldde de zeer plichtsgetrouwe Piet Verstegen toen de zilveren medaille, verbonden aan de Orde van Oranje Nassau, op.

Hij roemde de nauwgezetheid, waarmee Piet Verstegen steeds zijn taak uitvoerde. Ook als gemeenschapsmens noemde de Rosmalense burgemeester de heer Verstegen uniek....." Mensen als u", aldus burgemeester Molenaar, "moeten met een lamp gezocht worden."

Eerder had de heer A. v.d. Plas sr., de oudste directeur, de jubilaris alle lof toegezwaaid. Hij schetste hem als een zeer vlijtig en plichtsgetrouwe werknemer, met wie eenieder graag samenwerkte en die bovendien de goede geest en sfeer op 't werk wist te bewaren. Hij huldigde ook de echtgenote en bood de jubilaris een geschenk onder couvert aan, alsmede de gouden dasspeld met briljant van de NKAPB, een onderscheiding die heel zelden wordt uitgereikt. Nog werd het woord gevoerd door de heer De Leeuw, districtsbestuurder van de bouwvakarbeidersbond.

Tot slot.....

Gestimuleerd door het succes van de première in "De Kentering" in januari 1966, presenteerde "Samenleving" zich een jaar later, in januari 1967, opnieuw met een stuk: "Van ander ras", een toneelstuk in drie bedrijven door A. D'Usseau en J. Gow, waarin rassenhaat en rassenvooroordelen aan de orde werden gesteld. Het programmablade vermeldde:

Brett Charles, een jonge, intelligente neger, die als officier in Europa gediend heeft, keert terug in eigen kring. Hij kan zich niet meer verenigen met de daar heersende toestanden, die zijn rasgenoten geen kans bieden om zich een werkelijk menswaardige plaats in de samenleving te verwerven. Hij komt daartegen in opstand en spant zich in volle

idealisme in, om, met eerlijke middelen, deze toestanden te veranderen, zelfs als dit gaat ten koste van zijn eigen toekomst en geluk. Zijn ijveren brengt hem in conflict met zijn blanke omgeving, die hem uitbant en gaat haten....

Regie: Jan Grosfeld.

Decor: W. Beyne & Zn., Amsterdam.

Costuums: Brabants Costuumhuis, Den Bosch.

Plaatsbespreken: Op de zaterdagen 8 en 15 januari van 2-3 uur en op zondag 9 januari van 11-12 uur aan de zaal. 1^e rang f 2,50. 2^e rang f 2,-

Personen:

Langdon, senator: Jos Vos.

Alice, z'n oudste dochter: Marianne Weterings – v.d. Leest.

Howard Thomas, schrijver: Karel v.d. Plas.

Roy Maxwell, advocaat: Harry v.d. Ven.

Brett Charles, neger: Bert Kerkhof.

Bella, z'n moeder, negerin: Marie Vissers – Kerkhof.

Honey, negermeisje: Marijke Pennings.

Serkin, sheriff: Harry Hoedemakers.

Izay en Warren, agenten: .....

Het toneelstuk met een zeer actueel thema trok weinig publiek. Dat moet voor "Samenleving" een grote teleurstelling zijn geweest. Achteraf kunnen we ons afvragen of dit niet het eerste teken is geweest van een verandering in smaak en vermaak op cultureel terrein. Een nieuwe tijdgeest, met de TV in de hoofdrol, diende zich aan. Het Brabants Dagblad van 17 januari 1966 schreef:

"Van ander ras" trok maar weinig publiek.

De Rosmalense toneelvereniging "Samenleving", gesticht in 1923, heeft helaas tijdens het tweemaal opvoeren van het stuk "Van ander ras" moeten ervaren, dat het publiek weinig belangstelling meer toont voor een actueel spel, door amateurs uit eigen dorp. Nochtans werd deze uitvoering, waarin het pijnlijke vraagstuk van de rassenhaat aan de orde werd gesteld, onder regie van Jan Grosfeld voortreffelijk gebracht. Vooral de nieuwe "aanwinst", t.w. mevrouw Weterings, vertolkte de rol van Alice, een blank meisje, dat verliefd wordt op 'n negerjongen uitstekend, terwijl Bert Kerkhof zonder de ande-

Afbeelding 5: Programma "Van ander ras" uit 1966. Rosmalen collectie: Henk de Werd

re spelers te kort te willen doen, ook 'n opvallende prestatie leverde.....

Geraadpleegde bronnen:

1 Brabants Dagblad 8 februari 1962, 23 augustus 1963, 4 december 1963, 15 januari 1965, 20 januari 1965, 5 november 1965, 8 november 1965 en 17 januari 1966.

Deze knipsels bevinden zich in de Rosmalen collectie van Henk de Werd.

2 Map: Opening van het gemeenschapshuis "De Kentering", december 1964/ januari 1965.

Rosmalen collectie van Henk de Werd.

3 Collectie bidprentjes van Henk de Werd.

4 Internet: Herwonnen Levenskracht.

Voetnoot Herwonnen Levenskracht:

Herwonnen Levenskracht is na de oorlog ontstaan uit de Katholieke Vakbeweging KAB. In die tijd kwam er onder de werkende mensen veel tbc voor. Zeker bij arbeidersgezinnen was tbc een groot probleem. Het inkomen viel weg en daardoor was er vaak weinig hoop op een weg naar genezing. Binnen de KAB is toen een vereniging in het leven geroepen om de gezinnen die getroffen werden door tbc te steunen en ondersteunen: Herwonnen Levenskracht.

Rusmollese Portretten (12) - Ans Gloudemans

Werkgroep Interviews

In de negentiger jaren werd een groot aantal Rosmalenaren geïnterviewd voor een van de Rosmalense weekbladen. Met toestemming van de schrijvers van toen heeft Rosmalla een aantal van deze gesprekken opnieuw gepubliceerd. De schrijvers van toen noemen we hier nog maar eens:

Ger Vugs (fotograaf), Zus van der Plas - van Zuijlen (interviewster en tekstuitwerkster), Ria Beekers - Pennings interviewster, tekstuitwerkster en regelaar), Peter der Kinderen (interviewer en schrijver)

en Marijke van der Leest - Pennings (interviewster en schrijfster)

De verhalen geven een prachtig beeld van het leven in Rosmalen in de tweede helft van de twintigste eeuw. Deze keer komt Ans Gloudemans voor het voetlicht. Ook gaf zij volmondig toestemming voor het plaatsen van dit interview, waarvoor onze dank.

Net voor de Kerst is de Werkgroep Interviews van de Heemkundekring Rosmalen op bezoek in Den Bosch bij een oud-Rosmalense, Ans Gloudemans. In haar gezellige flat, vlak bij de Helftheuvelpassage, zit Ans op haar praatstoel.

Ans is op 5 juli 1943 in de Dorpsstraat in Rosmalen geboren. Haar ouders, Henk Gloudemans en Nelly Kappen, hadden een heren- en dameskapsalon. Haar vader werd ook wel “het Saartje” genoemd. Deze bijnaam had hij te danken aan zijn grootmoeder, die Saar heette.

Ans is tijdens de oorlog op een snikhete dag geboren, terwijl er hevige luchtgevechten bezig waren. Dokter Hanegraaf deed de bevalling, maar vanwege de herrie kon hij bijna niet met moeder praten. Moeder Gloudemans lag te bevallen in de slaapkamer, maar de dokter vond dat op een gegeven moment te gevaarlijk

worden en zei dat ze tussen twee weeën naar de kelder zouden proberen te gaan. Moeder had daar schijnbaar al rekening mee gehouden, want in de kelder stond al een bed en een wiegje klaar. Na enige uren werd Ans geboren en haar vader was dolgelukkig met een dochter. Ze hadden al twee zoons, Cor geboren in 1939 en Leo in 1940. Later na Ans, is Henk geboren in 1945.

Ans vertelt: “Daags na mijn geboorte begon mijn vader weer met knippen. In de oorlogstijd kwamen er veel militairen in de kapperszaak om te scheren en te knippen en mijn vader troonde ze allemaal mee de kelder in om zijn dochter te laten zien. Ons gezin was druk en er moest hard gewerkt worden in de zaak. Mijn moeder had het druk met het wassen en stijven van de kappersjassen, de handdoeken wassen, de zaak en het huis schoonmaken en dan nog vier kinderen opvoeden. Mijn vader had twee kappersbediendes, die uiteraard ’s middags ook mee warm aten. Als we ’s middags uit school kwamen werd de Engel des Heren gebeden en omdat we maar een kleine tafel hadden, aten we in partijen. Privacy hadden we niet. Altijd liep er wel iemand binnen: de melkboer, Tieske van Grinsven, riep: “Nelly blijf de gij maar zitten, ik kijk wel in de kelder wat er nog staat.” Dan noemde hij op wat er nog stond en moeder gaf dan haar bestelling

door. Hij bleef dan ook even in de keuken staan om de nieuwtjes van de dag te vertellen. Daarna kwam bakker Verbiesen en dan ging het precies hetzelfde. Ook kwamen er vertegenwoordigers naar achter. Als ze bekend en vriendelijk waren, kregen ze van mijn moeder een kop soep. Een onbekende moest in de kapperszaak wachten. Rustig eten was er dus niet bij. Dan vertrokken onze jongens weer naar de St. Jozefschool en ik naar de Mariaschool. Ik was in die tijd een verlegen meisje met een zwakke gezondheid. Ook een beetje een eenzaam meisje, want mijn drie broers gingen hun eigen weg. Toch ging het de eerste drie jaren goed op school.”

In 1953 was het een rampjaar. Niet alleen vanwege de Watersnoodramp, maar ook omdat Ans in de vierde klas bij een zuster kwam, waarmee ze totaal niet overweg kon. Ans: “Zij mocht mij niet en ik haar niet. Elke maandagmiddag moesten we handwerken, iets waar ik heel onhandig in was. Ik moest een boleroetje haken, dat toen erg in de mode was. Het bleef bij mij echter een klein hard, onhandig lapje. Iedere maandagmiddag had ik buikpijn en wilde niet naar school. Mijn moeder had het te druk met de was en hoewel mijn vader wel in de gaten had dat er iets aan de hand was, moest ik me niet aanstellen en toch naar school. Op een slechte maandagmiddag stond de non voor mijn bank en vroeg naar mijn handwerk. Ik schaamde me omdat de meeste meisjes al een halve boleroetje hadden gehaakt en ik kon alleen mijn mislukte lapje laten zien. Ze werd kwaad en trok mij aan mijn oren de bank uit en tierde over mijn onhandigheid. Halverwege de klas voelde ik het bloed in mijn nek sijpelen. Op een gegeven moment zag ik de kans om de klas uit te lopen, door de gang naar buiten en ik deed brullend op huis aan. Toen ik thuis aan kwam, liep mijn vader voor het raam te ijsberen omdat maandag een rustige dag was (dus ook geen brood op de plank). Ik was totaal overstuur en huilde. Mijn vader keek naar mijn bebloede oren en deed er ontsmettingsmiddel op. Toen ik mijn verhaal verteld had, riep mijn vader: “Is die verrekte non nou helemaal besodemieterd?” In zijn spierwitte jas liep hij naar buiten, pakte zijn fiets, zette mij achterop en fietste naar de Mariaschool. Bij de school aangekomen, hadden we veel bekijks van de kinderen uit mijn klas. Ze vroegen bewonderend: “Is jouw vader

dokter?” De zuster deed de deur open en mijn vader schreeuwde: “Zowaar u een Zuster van Liefde bent: als u het nog een keer waagt om mijn dochter aan te raken, zal ik persoonlijk uw kap van uw kop komen trekken.” Ze zei maar een zinnetje: “Ik heb het zo niet bedoeld”. De boodschap was schijnbaar overgekomen. Hij duwde mij de klas in en als een wervelwind deed hij weer op huis aan. De zuster was helemaal van slag en ging achter haar lessenaar zitten. Voor de eerste keer werd er gepraat in de klas, zonder dat we gecorrigeerd werden. De meisjes vroegen aan mij: “In welk ziekenhuis is jouw vader dokter?” Ik gilte dat mijn vader geen dokter, maar kapper was. Maar schijnbaar had hij toch flink indruk gemaakt, want al zeg ik het zelf, mijn vader was een knappe man, met een mooie bril, een glad gezicht en crème in zijn haar. Hij leek ook echt op een dokter. Francien Venrooij (Zus de Koe), die jaloers werd van al die aandacht, riep door de klas: “Mijn vader heeft ook een witte jas en jullie zeggen daar niets over.” Maar de meisjes zeiden dat haar vader maar een korte jas had en dat die niet zo mooi was als die van mijn vader. De vader van Francien was namelijk ijscoman en stond elke weekend bij het gemeentehuis. Zelig voor Francien maar zij was echter niet haatdragend. Ze had medelijden met mij vanwege het mislukte handwerk en beloofde voor mij thuis van restjes wol een paar pannenlappen te haken. Dan kon ik aan het eind van het schooljaar, dankzij Francien ook iets laten zien. Dat vond ik heel lief van haar.”

De rest van het schooljaar heeft de zuster haar volkomen genegeerd. In de vijfde klas kwam ze van de hel in de hemel bij juffrouw v.d. Pluym. Deze kon heel mooi vertellen. Ook de zesde klas ging goed. Daar kwam ze bij zuster Cypriana, volgens Ans de enige lieve non die ze ooit is tegengekomen.

Ans vertelt verder: “Tijdens mijn lagere schooljaren was Rosmalen een lieflijk, groen dorpje. Als we in de zomer ’s avonds onze boterham op hadden, mochten we nog uren buiten spelen met de buurkinderen. Verstoppertje spelen deden we het liefst bij burgemeester Von Heijden in zijn prachtige tuin. Stiekem, want de tuin was in principe afgesloten. Als we geluk hadden, ging de burgemeester zo op in zijn pianospel, dat hij ons niet hoorde. Was dat

wel zo, dan tikte hij met zijn brievenopener tegen de ruit. We maakten dan dat we wegkwamen en holden allemaal achter Piet van Hirtum junior aan, die elke boom en struik kende. We gingen dan naar het huis van de familie Van Hirtum. Piet was ons meiden liever kwijt dan rijk en om ons kwijt te raken, beet hij als stoerdoenerij de kop af van zijn gevangen meikevers. Nou dan zetten wij meiden het op een

Van links naar rechts: Vader Henk, Cor, Henk, Leo, Moeder Nelly en Ans

gillen en renden weg.”

De kersttijd was toen (en ook nu nog niet) de favoriete tijd van Ans. Het was dan ontzettend druk in de zaak en iedereen moest meehelpen. Ans: “Vooral onze Leo was de klos. Die had handige dunne vingers voor de wikkels van de permanent. Moeder sjouwde met koffie de hele dag door. Was vriendelijk voor de klanten en maakte met iedereen een praatje. Mijn vader had kapperseczeem en als het dan eindelijk kerstavond was, waren zijn handen rauw vlees. Als om acht uur de laatste klant weg was, kon mijn moeder pas gaan schoonmaken. De zaak moest en zou schoon zijn voor de Kerst. Als de mensen naar de nachtmis gingen, was mijn moeder nog met het boenblok de vloer aan het boenen. Ze zeiden dan: “Wat verschrikkelijk, die vrouw van de kapper is nog aan het werk.” Ze ging dan tot vier uur naar bed, want om vijf uur was de volgende nachtmis, waar wij mee naar toe mochten. In de kerk was het altijd ijskoud. Wij waren klaarwakker, maar ons moeder zat te knikkebollen. De dienst duurde lang, omdat het toen nog een mis met drie heren was. Vòòr we naar de kerk gingen zette mijn moeder een

pan met warm water op, met daarin een pan met worstenbroodjes en als we dan uit de nachtmis kwamen, was het feest. Mijn vader zat dan met zijn ingezwachtelde handen te snurken in zijn luie stoel. Dan aten we met z'n allen de warme worstenbroodjes. De eerste kerstdag werden we een beetje aan ons lot overgelaten, maar de tweede kerstdag gingen we met ons gezin kerststallen bekijken. We begonnen in Hintham en bekeken alle kerststallen tot aan de Sint Jan."

Na de lagere school is Ans in eerste instantie naar de Huishoudschool gegaan. Omdat ze het daar weer aan de stok kreeg met de nonnen, is ze na een jaar gestopt en is toen naar de Mariënborg gegaan. Daar ging het een stuk beter. Ans: "De school was moderner, ik kreeg leraren, na altijd vrouwen voor de klas gehad te hebben. Ik maakte mijn opleiding in de Assistentenklas af en ik heb daar ook nog mijn typediploma gehaald. Inmiddels had mijn vader twee zoons in de zaak en zijn liefste wens was om zijn enige dochter ook in de zaak op te nemen. Ik zag dat helaas helemaal niet zitten, maar ik zou en moest toch naar de kappersschool. Na twee lessen riep de leraar me apart. Hij zei: "Je vader wil je zeker in zijn kapperszaak hebben, maar helaas: je hebt het helemaal niet in je vingers. Ik zal wel met je vader gaan praten." Nou dat heb ik geweten. Toen ik 's avonds thuiskwam was hij zo kwaad en teleurgesteld, dat het maar goed was dat ons moeder erbij was, anders had hij me alle hoeken van de kamer laten zien. Hij zei: "Morgenvroeg fiets je naar Den Bosch en je komt niet thuis vòòr je een baantje hebt gevonden." Nou zo gezegd, zo gedaan. Werk vinden was in die tijd geen enkel probleem. Bij het arbeidsbureau kreeg ik 3 adressen voor een kantoorbaantje. Het werd manusje van alles bij een drukkerij in de Sint Jorisstraat. De eerstvolgende maandag kon ik al beginnen. Ik typte daar rekeningen, hielp klanten en zocht mee rouw- en trouwkaarten uit. Daar heb ik vier jaar gewerkt. Later ben ik bij wegebouwbedrijf Heijmans als typiste gaan werken. Aan dat baantje ben ik gekomen via Marinus Heijmans, die altijd bij ons in de zaak kwam. Het beviel me heel goed. Ik herinner me nog dat Jan Heijmans gestorven was en dat deze opgebaard stond in een mooi ingerichte rouwkamer. Wij mochten als kantoorpersoneel afscheid gaan nemen. Dat heeft veel indruk

op me gemaakt. Het was de eerste dode die ik zag, maar het was allemaal heel sfeervol. De rouwkamer was in paarse kleuren ingericht. Ik heb bij Heijmans gewerkt tot begin 1967."

Ans had inmiddels haar man Jo van Ham uit Den Bosch leren kennen bij Modern in Vught, waar ze vaak ging dansen met Zus van Zuijlen, Lies de Werd, Antoinette Heijmans en Thea Heijmans. Ze zijn getrouwd in oktober 1966 en kregen een dochter Colinda. Deze is getrouwd met Wilco en ze hebben twee kleindochters, Pascalle en Noëlle, waar ze heel erg trots op zijn. Op deze kleinkinderen hebben ze ook acht jaar gepast.

Als hobby's hebben ze wandelen en fietsen en ze zijn 35 jaar lid geweest van allerlei carnavalsclubs in Den Bosch, waar Jo trombonist was.

Ans: "Mijn ouders hebben, ondanks hun drukke leven, ons toch een fijne jeugd kunnen geven. Daar ben ik hen dankbaar voor en daarom zijn ze voor mij onvergetelijk."

Het was een gezellige avond en we hebben ook nog kunnen lachen. Ans is een goede verteller, en er werden foto's van de muur gehaald, die bekeken moesten worden, zoals ook de foto die bij de tweede aflevering van ons artikel is geplaatst. Een leuke anekdote daarover willen we u niet onthouden. Deze gezinsfoto, die bij "het Zuiden" gemaakt is, is op een unieke wijze betaald: met gesloten portemonnee, met spek en balkenbrij, die moeder Gloude-mans zelf had gemaakt. Deze foto was volgens Ans toch niet helemaal in orde en zou dat liggen aan de wijze van betalen? Ans maakte namelijk de opmerking: "Wat was dat toch voor een fotograaf vroeger? Mijn kop en die van ons vader staan er maar half op." Na goed kijken en de foto uit de lijst gehaald te hebben, kwamen we er achter dat de complete foto jaren schuilging achter een passe-partout! Toen die er af was gehaald, was dankzij de werkgroep van de Heemkundekring, het gezin weer compleet!

Voor u gehoord 62

Harry Coppens; Tekeningen: Henk de Laat

Van veul geeve gaon de beste gèit kepot.
(Alle gulheid kent zijn grenzen.)

D'n dieje is ok niej van 't lache doodgegaon.
(Gezegd van een echte zuurpruim.)

Unne mins vreugt z'n èige af of sex op zondag zonde is. Hij rikraoit of sex nou onder werken of onder speule velt. Dürum gi-t-iey nor de pastoor en vreugt hoe diej daor over denkt.

Nò d'n bijbel te hebbe geraodpleegd, zi de priester: "M'nzoon, ik ben d'r zo goed ès zeker af dè sex onder 't werk hurt en durrum hurt dè dus niej op zondag thuis."

De mins prakkezeert en denkt: "Wè wit zónne priester diej niej getrouwd is of niks, wè wit diej eigelek ok van sex af!"

Hij gi nor d'n dominee, want diej is tenminste getraowd en alles. Diej hi dus meer ervaring. Hij li z'n probleem veur en krèg utzelfde antwoord: "Sex is werken, mag durrum niej op zondag veurkomme."

Dè velt de vraogsteller lèlik teege Hij prakkezeert eefkes en duu teleste nor de rabbi. Zónne mins sti

in "n tradisie van duuzende jorre, diej zógget toch zeeker beeter moete weete...

De rabbi heurt 'm òn, prakkezeert eefkes en zi dan:

"Sex dè moet tot speule gerekend worre, dè sti zo vaast ès 'n huis."

De mins reageert mee: "Mar meneer de rabbi, hoe kunde gè daor zó

gaww zó zeker af zèn? Diej aander priesters zinne dè sex werk waar!"

Dan zi de rabbi zootjes: "M'ne beste mins, ès sex werke waar, dan liet ons vrouw dè toch zeeker dur de meid doen!"

Hij slù deur ès unne punder.
(Hij slaat door als een unster. Je kunt niet vertrouwen op zijn verhaal.)

Es d'n èrremoei de deur inkùmt, vliegt de liefde het venster ut.

"Bènde gè er eentje van 'n tweeling? "t Zit bè ulij toch niej in d'n aard?"

"Nee..mar onze vòdder waar in slaop gevalle."

Geld is 't slijk der aarde, mar ge knoeit er zelf toch òk gèire in. Erremoei is gin schaand, mar wel lastig. Gin geld, gin zürge. 't Is misschien waor dè de èrreste minse minder zürge hebbe ès de rijke, er lochter teege aon kèéke, mar ès ge de keus zóót hebbe, dan denk ik dè de miste toch wel vur geld z'o'n gaon. "Money is the root of all evil, take it away," zonge wij vruger en zeker is dè zowel gin geld ès wel geld de oorzaak is van 't kwaod. Geld is macht en regeert de wereld. Wie 't hardste werkt wónt in 't klènste húske. In ons durrep kent iedereen Tieske diej zo èrm is ès de miere. Hij hi net zoveul geld ès unne kikvors virre.

Hij hi gin luis um dood te doen en gin-nins nagels um z'n kont te krabbe. Hij hi niks ès èrremoei en kèènder. Toen hij de veurige week aon z'n moeder vertelde dè z'n vrouw van d'n achtste in verwachting waar, hà ze

nog gezeed: "Mar jonge toch en ge hèt al zò wènnig plaots." "Dè istum net," hattiej gezeed, "Ge komt mekaare d'n hellen dag teege."

Werke is zalig zinne de manne en ze droege mi zes-
se unnen boonstaak.

D'n dieje is ut de pan gespronge toen d'n duvel òn
't bakke waar. (Buitenbeentje van de familie.)

Es Onze Lieve Heer
ginne raad mer mi
oew wit dan laot iej
oew trouwe

Dochters en dooje vis
moete niej te lang
bewaore.

Ze hèn daor d'n ogst nog op 't veld staon.
(Er zijn daar nog ongetrouwde kinderen.)

Ze sloeg 'm mi de sköttelslet um z'n oorre.
(Vaatdoek.)

Dè ister inne mi lappe op z'n boks.
(Al kinderen uit een eerdere relatie.)

Diej is niej in de wieg gesmoord.
(Oud toen ze stierf.)

Hij hi z'n klompe weggezet.
(Overleden.)

Wè 't vrouwke gèire mag, eet 't mènneke elken dag.

Hij lopt neffe z'n schoen van grutsighèd.
(Opschepper.)

'n Aauw huis en 'n jong vrouw dè moete hebbe, dan
hèdde altèd wè te knutsele.

Opgewermde koffie is noit zo lekker.
('n Tweede echtgenoot (e) is tweede keus.)

D'n dieje melkte niej in 'n mèndje.
(Laat zich niet foppen.)

De koningin zei mij
zonet: "Ik moet met
spoed iets kwijt, dus
wijs me even het toilet
voor ik je onderscheid."

Alles wè 'ne vent meer hi ès unnen aap is mee-
genomme.

Dan schèt er wel 'n kreij diej nou nog gin kont hi.
(We zien wel als het zover is.)

M'n neus gift ès 'n vorse koe.
(Gezegd wanneer men erg verkouden is en 'n lo-
pende neus heeft.
'n Vorse koe is een koe die pas gekalfd heeft en die
veel melk geeft.)

Van 'ne stijfkop en 'ne zot, vult d'n advekaot zunne
pot.

D'r is d'r weer inne diej gestopt is mi rooke.
(Gezegd wanneer de zware klokken voor een uit-
vaart geluid worden.)

"Dè kèijnd kan nooit van mèn zèn," zin d'n Tinus.
"Toen 't geborre wier, waar ik op vekansie."

Driek waar mi Mina's in Den Bosch. Mina stond
bè de juwelier en zin dè ze dieje ring zò mooi
vond."Goed," zin Driek, dan gón we mèrge wir
kèijke."

Hij hengt altèd òn de lèste mèm.
(Hij komt altijd op de laatste plaats.)

Dè doen we tusse de soep en de érpel.
(Even tussendoor.)

HEEMKUNDEKRING ROSMALEN

DANKT ZIJN SPONSORS

Boundless Business Consultancy	Heihoeven 53	5244 GK	Rosmalen
Donatus Ond.Verz. Maatschappij	Hoff van Hollantlaan 8	5243 SR	Rosmalen
Timmers Bouwbedrijf bv.	Heikampweg 6	5249 JX	Rosmalen
P.Hoedemakers & Zn. bv.	De Grote Elst 40	5246 JP	Rosmalen
Apotheek Rosmalen-Berlicum	Oude Baan 9	5242 HT	Rosmalen
Dinos B.V,	Weidestraat 32	5241CB	Rosmalen
Ginderzande bv.	Raadhuisstraat 51	5241 BK	Rosmalen
Soos Satisfaction	Fort Alexanderstraat 31	5241 EX	Rosmalen
Dura Vermeer Bouw Rosmalen bv.	Stationsplein 1	5241 GN	Rosmalen
Dierenspecialzaak Nico van den Berg	Oude Baan 3	5242 HT	Rosmalen
Lambermont Groep	Burg. Wolterstraat 1	5241 EM	Rosmalen
Piels bv. Technisch Installatiebedrijf	Vinkenveld 6a	5249 JP	Rosmalen
Sanidrome Van Grinsven bv.	Stadionlaan 167	5246 JT	Rosmalen
Gebr. Voets Weg- en Waterbouw	Vinkenveld 4	5249 JP	Rosmalen
De Kentering	Dorpsstraat 54	5241 ED	Rosmalen
Car-O-Tech	Hoogstraat 5	5258 BA	Berlicum
v.d.Weide Holding	Pastoor de Leijerstraat 5	5246 JA	Rosmalen
Bouwbedrijf van Niftrik	Friezenstraat 2	5249 JS	Rosmalen
Bouwmans Oliehandel bv.	Westeind 2	5245 NL	Rosmalen